

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

122630

TÜRKİYE'DE TARIMDA ÇALIŞANLARIN
SOSYAL GÜVENLİĞİ

122630

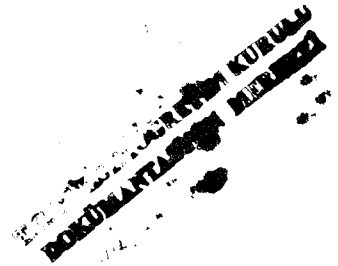
Yüksek Lisans Tezi

Zühal Turhanoğulları

Tez Danışmanı

Prof. Dr. A. Gürhan Fişek

Ankara-2003

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE TARIMDA ÇALIŞANLARIN
SOSYAL GÜVENLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

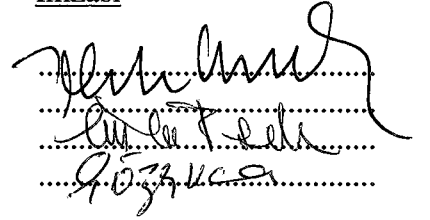
Tez Danışmanı: A. Gürhan Fişek

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Celik Anuoba
Prof. Dr. Gürhan Fişek
Doç. Dr. Şeniz Başucu
.....

İmzası

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi 31.03.2003

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GSYİH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

ILO: Uluslar Arası Çalışma Örgütü

IMF: International Money Fond

SSK: Sosyal Sigortalar Kanunu

SSKurumu: Sosyal Sigortalar Kurumu

md.: Madde

Tarım Bağ-Kur: Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar
Kanunu

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	3
I. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI VE YÖNTEMİ.....	5
A. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI	5
B. TEZ ÇALIŞMASININ KİŞİ YÖNÜNDEN KAPSAMI	6
C. TEZ ÇALIŞMASININ SINIRLARI	7
D. UYGULANACAK YÖNTEM	8
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
A. TARIM VE TARIMSAL FAALİYETİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ..	10
B. TARIM ÇALIŞANLARI VE TARIMSAL ÇALIŞMA TÜRLERİ	16
C. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI	18
D. BAZI GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TARIMSAL NÜFUSUN SOSYAL.....	21
GÜVENLİĞİ.....	21
III. TÜRKİYE'DE TARIM VE TARIMSAL NÜFUS	30
A. TÜRKİYE'DE TARIMIN YERİ VE ÖNEMİ, ÖZELLİKLERİ.....	30
B. TÜRKİYE'DE TARIMSAL NÜFUSUN EKONOMİK VE SOSYAL	36
DURUMU	36
IV. TARIM ÇALIŞANLARININ SOSYAL GÜVENLİĞİ.....	48
A. TÜRKİYE'DE TARIM ÇALIŞANLARININ SOSYAL GÜVENLİĞİ	48
İLE İLGİLİ MEVZUAT.....	48
1. Tarihsel Gelişim.....	48
2. Mevcut Mevzuat	54
a) Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu (2925 Sayılı Kanun)	54
Tablo 1. Sigortalılık Süresi 13 Yıldan Az Olan Sigortalıların 4447 Sayılı	
Kanun'da Öngörülen Yeni Emeklilik Yaşları	55
b) Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu	
(2926 Sayılı Kanun)	58
3. Tarım Çalışanlarının İlgili Mevzuattan Yararlanma Düzeyleri Ve	
Sorunları.....	62
V. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ	71
A. AMAÇ.....	71
B. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	71
C. ARAŞTIRMA BULGULARI	75
D. DEĞERLENDİRME	86
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER	89

KAYNAKÇA	95
ÖZET	103
SUMMARY	104
ANKET SORULARI	106

GİRİŞ

Dünyanın kuruluşunda insanlar önce avcılık ve toplayıcılık yaparak hayatlarını devam ettirmişler, yüzyıllarca hayvanları evcilleştirerek göçebe bir hayat sürmüşlerdir. İnsanlığın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte, tarımla uğraşan toplumlar doğmuştur.

Sanayi Devrimi ile Batıda büyük atılımların gerçekleşmesiyle, sanayide çalışacak işgücü gereksiniminin artmasının bir sonucu olarak, tarımda çalışanların bir çoğu atölye ve fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Aynı ortamda çalışan bu insanlar zamanla birbirlerinden farklı olmadıklarını görmüşler, ortak sorunlarını paylaşmaya ve ortak bir çözüm yolu aramaya başlamışlardır. Bu gelişmenin bir sonucu olarak sınıf bilinci doğmuştur. Yeni yeni gelişmeye başlayan bu işçi sınıfı, içinde bulunduğu zor yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için uzun yıllar kanlı ve zorlu mücadeleler vererek, birçok hak elde etmiştir.

Tarımda çalışanların durumu sanayide çalışan işçi ve işverenden birçok konuda farklılık göstermektedir. Tarımsal faaliyetler, yılın ancak belli dönemlerinde çalışmayı gerektirecek iş niteliğini taşıdığından, tarımda çalışan işçiler sürekli aynı yerde çalışmamaktadırlar. İşveren gibi görünen toprak sahibi de sanayideki işverenden farklı olarak, kendisi de işçi gibi toprağında çalışmaktadır. Bazı zamanlarda işin bir kısmını veya tamamını kendisi görmektedir. İşçilerin sürekli aynı yerde ve aynı işçilerle çalışmıyor olmaları, işlerinin süreklilik arz etmemesi, işyerlerinin dağınık olması vb. sebeplerle, bu çalışanlar arasında bir sınıf bilinci oluşmamıştır.

Üreticiler tarım işçilerinden biraz daha şanslıdır. Üreticilerin bazı birlikleri bulunmakta, sorunlarını bu birlikler vasıtasıyla paylaşarak çözüm arama yoluna

gitmektedirler. Ancak bu birliktelik, çalışma koşullarıyla veya geleceklerini garanti altına almakla ilgili olmaktan çok, ürün fiyatları, girdi temini, uğranılan zararın giderilmesi vb. ile ilgili olmaktadır.

Tarımda böyle bir dağınıklığın ve yetersiz bilinçlenmenin oluşu, bu alanda çalışanların ve ailelerinin sosyal güvenlik alanına çok geç dahil edilmiş olmalarına neden olmuştur. Bu nedenle diğer işçi ve işverenlere göre, sosyal güvenliğin korumalarında yararlanmakta geri kalmışlardır. Bu alandaki eksikliklerin ve aksaklıkların ortaya çıkarılabilmesi ve en kısa zamanda giderilebilmesi için, çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu konudaki her çalışma, tarımda çalışanların ve ailelerinin yaşam standartlarının yükselmesini ve geleceklerine güvenle bakmalarını sağlayacaktır.

I. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI VE YÖNTEMİ

A. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI

Tarım sektörü çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda gelişmelerin geciktiği bir sektördür. Çıraklar ve fabrikalarda çalışan çocuklar için önlem alınmasını sağlayan yasaların ilk olarak İngiltere’de çıkarılması 1800’lü yılların başlarına rastlar. Oysa tarımda çalışan çocuklarla ilgili ilk yasa 1867 yılında ‘8 yaşından küçük çocukların tarımda çalışmalarını yasaklayan yasa’dır.

Sosyal Sigortalar ilk önce Almanya’da 1883 yılında sanayi işçilerine yönelik olarak başlamış, Fransa’da 1910 yılında ‘işçi ve çiftçiler’ için zorunlu yaşlılık sigortası uygulaması getirilmiştir.

Türk mevzuatında da çalışma koşulları ile ilgili ilk önlemler sanayi ve maden işçilerine yönelik olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde toprak mülkiyeti devlete aitti. 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunu ile toprak mülkiyetinin özelleştirilmesi yoluna gidilmiştir. 20. yy’ın başlarında küçük üreticiliğe dayalı bir mülkiyet yapısı oluşmuştur. Bu durum tarımda büyük bir ücretliler kitlesinin ortaya çıkmasını engellemiştir (Makal, 1997). Sosyal güvenlik uygulamaları ise sürekli görevde olmaları, kamuya hizmet etmeleri ve ücret düzeylerinin yüksekliği nedeniyle ilk olarak askeri personel ve devlet memurları arasında ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından gerçekleştirilen sanayi atılımlarının sanayi işçisini belirgin bir şekilde ortaya çıkarması ve dünyadaki sosyal güvenlikle ilgili gelişmeler, Türkiye’de de bazı önlemlerin alınmasını gerekli kılmıştır.

Bütün bu gelişmeler içerisinde tarımsal ürün üreticileri ve tarımda ücretli çalışanlar geri planda kalmışlar, sosyal güvenliğin kapsamına çok geç dahil olabilmişlerdir. Bu gecikme, tarımda çalışanların haklarının diğer sektör çalışanlarına göre yeterince gelişmemesine neden olmuştur. Tarım çalışanları ile ilgili eksikliklerin giderilmemiş olması, diğer çalışanlarla sosyal güvenlik açısından aynı konuma sahip olmamaları ve sosyal güvenlik kapsamına dahil olanların da sayıca çok az olması nedeniyle bu alanda bir tez çalışması yapılması gerekli görülmüştür.

Yapılan bu tez çalışmasında tarımda çalışanların içinde bulundukları ekonomik ve sosyal durum ortaya koyularak, sosyal sigorta sistemi içerisindeki konumları belirlenerek, yasalardaki aksaklıklardan bahsedilerek, bu kesimin sosyal güvenlikle ilgili durumunun iyileştirilebilmesi için neler yapılması gerektiğine dikkat çekilecektir.

B. TEZ ÇALIŞMASININ KİŞİ YÖNÜNDEN KAPSAMI

Bu tez çalışmasında ele alınacak kesim tarım çalışanlarıdır. Tarım çalışanlarının tümü de kapsama alınmayacak, sadece 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ve 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına giren çalışanlar ele alınacaktır. Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girenler ‘sosyal güvenlik

kanunları kapsamı dışında olanlarla, bu kanunlara göre malullük, emeklilik (yaşlılık) aylığı, sürekli tam işgöremezlik geliri almayanlardan; süresiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlar'dır. Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına giren tarım işlerinde çalışanların statüleri, diğer sektörde çalışan işçilerin statülerinden farklılık göstermemektedir. Diğer sektörlerde çalışan işçilerin hak ve borçları ile tarım sektöründe çalışanların hak ve borçları aynıdır. Bu nedenle SSKurumu'na tabi olan tarım çalışanları kapsam dışı bırakılmıştır.

2925 ve 2926 sayılı kanunlara tabi olan tarım çalışanları; yevmiyeliler, mevsimlik (arizi, geçici) çalışanlar, kiracılar, ortakçılar ve kendi mülkünde kendi hesabına çalışanlardır. Çalışmada mevzuat incelenirken sadece tarım çalışanlarının değil, ailelerinin de hak ve sorunları ele alınacaktır.

C. TEZ ÇALIŞMASININ SINIRLARI

2925 ve 2926 sayılı yasaların kapsamına giren tarım çalışanlarının mevcut mevzuatta hangi haklara sahip oldukları incelenecek, diğer işçilerden hangi noktalarda ayrıldıkları, sosyal güvenlik sistemi içerisinde bulundukları konum belirlenecektir. Standart sanayi işçisinden farklı bir çalışma ve sosyo kültürel ortam içinde bulunan ve sınırları 2925 ve 2926 sayılı yasalarla belirlenen tarım çalışanlarının sosyal güvenlik sisteminden yararlanma düzeyleri, sistemin işleyişindeki aksaklıklar, mevzuat ve uygulamadaki sorunlar, sisteme katılımın toplumsal ve ekonomik açıdan sınırlılıkları ve getirileri betimleyici bir araştırma türü kapsamında irdelenecektir. Adı geçen grubun sosyal güvenlik olanaklarının iyileştirilmesi ve diğer çalışanlar ile arasındaki farkların giderilmesi için çözüm önerileri geliştirilecektir.

D. UYGULANACAK YÖNTEM

İlk olarak, çalışmada tarım ve tarımsal faaliyetler hakkında bilgi toplanacak, bu sektörde kimlerin nasıl çalıştığına değinilecek, sosyal güvenlik kavramı hakkında araştırma yapılacak, dünyada bazı gelişmiş ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri incelenecektir. Bundaki amaç, gelişmiş ülkelerde tarım çalışanlarının sosyal güvenlik sistemi içerisinde bulundukları yere bakarak, ülkemizdeki uygulamalara daha geniş bir eleştirel bakış açısı ile yaklaşabilmek, olanı ve olması gerekeni daha iyi gözler önüne sermektir.

Daha sonra Türkiye’de tarım sektörünün hala ne derece önemli bir yere sahip olduğu gözler önüne serilerek, sanayi ve hizmetler sektörlerindeki gelişmelere rağmen, Türkiye’nin bir tarım toplumu olmaktan kurtulamamış olması vurgulanacak, tarım sektörünün özelliklerinden bahsedilerek, Türkiye’deki tarımsal nüfusun içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal duruma değinilecektir.

Dördüncü bölümde, ilk aşamada, Türkiye’de tarım çalışanları ile ilgili mevzuatın nasıl geliştiğine değinilerek, yürürlükte olan 2925 ve 2926 sayılı yasalar incelenecektir. İkinci aşamada, tarım çalışanlarının yürürlükteki mevzuattan ne derece yararlanabildikleri, ne tür sorunlarla karşı karşıya kaldıkları, diğer sosyal güvenlik kanunlarına dahil olarak çalışanlarla ve aileleriyle aralarında ne tür farklılıklar olduğu araştırılacaktır.

Beşinci bölümde, tarım çalışanları ile ilgili örnek olay incelemesine yer verilecektir. Olay incelemesi tarım çalışanlarının sosyal güvenlik sistemi içerisindeki yerlerini, sisteme nasıl ve ne derece yaklaştıklarını, bakış açılarını, sisteme dahil olmaya istekli olup olmamalarının nedenlerini, sistem hakkındaki bilgi düzeylerini,

eğitimlerinin ve gelirlerinin sisteme dahil olabilme üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olacaktır. Araştırmanın sonuçları bir genelleme yapmaya olanak vermeyecek olmasına karşın, sistemdeki aksaklıkların en uygun şekilde giderilebilmesi için tarım çalışanlarının sistemle ilgili sorunları, yaklaşımları ve gereksinimlerine ilişkin bir fikir verecektir. Tarım çalışanlarının yaşadıkları bölgelere, ürettikleri ürünün çeşidine, işledikleri toprakların yapısına, büyük kentlere yakın olup olmamalarına, arazi ve hayvan miktarlarına, aldıkları verime vb.'ne göre sorunları ve gereksinimleri farklılık göstermektedir. Buna karşın, bir çok konuda ortak sorun ve gereksinimler söz konusudur.

En son bölümde çalışma genel olarak değerlendirilecek, sosyal güvenlik sistemimizdeki aksaklıkların giderilebilmesi için önerilerde bulunulacaktır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. TARIM VE TARIMSAL FAALİYETİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Tarım, toprağı ve tohumu kullanarak bitkisel ve hayvansal hammaddeler üretmek ve bizzat üretilen bu maddeleri yarı veya tam mamül hale getirmektir (Karagölge ve diğerleri, 1995:6).

Tarımsal faaliyetin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Tarımsal faaliyet kısaca bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretimini ve bu ürünlerin işlenmesini ifade eder.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 52. maddesinde tarımsal faaliyet şu şekilde tanımlanmaktadır: Arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade eder. Tarımsal faaliyet 3 kısma ayrılır:

1. Bitki yetiştiriciliğı veya bitkisel üretim
2. Hayvan yetiştiriciliğı veya hayvansal ürünler üretimi
3. Tarımsal teknoloji faaliyeti (tarımsal teknoloji)

Tarım işletmelerinde üretilen hammaddelerin, gerek işletmede tüketilmek, gerekse pazara sunulmak üzere, yine işletmede mamül veya yarı mamül ürünlere

dönüştürülmesi faaliyetine tarımsal teknoloji denmekte ve bu faaliyet de tarımın kapsamına girmektedir (Karagölge ve diğerleri, 1995:7).

Tarımsal faaliyet şu tür özellikleri taşımaktadır:

Tarımsal ürünlerin arzı, iklime ve üretim dönemindeki hava koşullarına bağlıdır. Her ürün farklı iklim koşullarında yetiştiği gibi, ürünün yetiştiği dönemde hava şartlarının normale uygun seyredip seyretmediği de önem taşımaktadır. İklim, ürünün yetişmesine uygun olsa bile ürünün yetiştiği dönemde hava şartlarının normal seyretmemesi, ürünün tamamen veya kısmen yok olmasına veya değerinin düşmesine neden olmaktadır.

Üretimin belli bir miktarı ailenin ihtiyacı için ayrılırken, bir miktarı da bir sonraki üretim için tohumluk ya da damızlık olarak ayrılmaktadır. Bu nedenle, üretilen ürün miktarı ile piyasaya arz edilen ürün miktarı aynı değildir. Ayrıca tarımsal ürünlerin hepsinin arzı, esneklik yönünden de farklılık göstermektedir. Bazı ürünlerin arzı çok esnekken, bazılarının arzı hiç esnek değildir (Karagölge ve diğerleri, 1995).

Üretilen ürün miktarını istenilen zamanda artırıp azaltmak mümkün değildir. Üretim döneminin başlangıcında ne kadar üretim yapılacağına karar verilir ve bu kararı bir sonraki üretim dönemine kadar değiştirmek olanaksızdır.

Üreticinin, üretim miktarı konusundaki kararını etkileyen nedenlerden biri, piyasada bir önceki dönemde oluşmuş olan fiyat düzeyidir. Bir önceki dönemde ürünün fiyatı yüksekse, üretici daha çok kazanç elde edebilmek için, daha çok üretim yapmak isteyecek, fiyat düşükse ya üretimi kısıacak ya da başka bir ürün yetiştirmek

isteyecektir. Üretimini arttırmış olan üretici, yeni üretim döneminde, iyi bir fiyat düzeyi ile karşılaşmazsa, beklediği geliri elde edemeyecektir.¹ Bütün üreticiler bir önceki dönemde oluşmuş olan yüksek fiyat düzeyine aldanarak daha çok üretim yapmakta, bu da arzın çok olması nedeniyle, ürünün fiyatının düşmesine neden olmaktadır. Zaman zaman bazı ürünlerde, üreticinin maliyetini dahi karşılayamayacağından, ürününü pazara bile götürmediğine şahit olmaktadır. Üretici, üretimin miktarı konusunda, piyasa hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olamadığı için, üretmesi gereken ürünün çeşidi, kalitesi ve ürün miktarı konusunda rasyonel kararlar alamamaktadır.

Ürünün piyasada oluşacak fiyatını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Fiyat, talebi ve üreticinin kazancını etkiler. Üretim döneminin başında fiyatı bilmek mümkün olmadığından, üreticinin dönem sonunda ne kadar gelir elde edeceği belirsizdir. İyi bir gelir de elde edebilir, zarar da edebilir. Üreticinin hangi ürünü ne miktarda üretmesi gerektiğinin çok iyi tahmin edilmesi gerekir ki, bunu da üretici tek başına yapamaz. Bu olumsuz riski en aza indirebilmek için çeşitli ürünler üretilmesi yoluna da gidilmektedir. Bir üründen zarar edilmesi, diğer üründen elde edilecek karla, bir şekilde telafi edilebilmektedir. Ancak, bu sadece büyük işletmelerde gerçekleştirilebilmekte, küçük işletmelerde ürün farklılaştırılması mümkün olamamaktadır.

Tarımsal ürünün elde edilebilmesi, belirli bir zaman periyoduna bağlıdır. Bazı ürünlerde 3-4 ay beklemek gerekirken, bazılarında bu süre 4-5 yıldır. Tarım dışı

¹ Tarımsal ürünlerin arzının, bu ürünlere olan talepteki beklentilere göre gerçekleşeceğini açıklayan ve tarım üreticilerinin davranışlarını inceleyen ekonomik model Ötümcek ağı (Cobweb) teorisi adıyla çeşitli ekonomi okullarının çalışmalarına konu olmuştur. Ayrıntılı Bilgi için bak: Türkay, Orhan, Mikroiktisat Teorisi, Sayfa 147-150.

sektörlerde ise bu süre çok kısadır. Üretime başlanması ile üretilen üründen gelir elde edilebilmesi arasında diğer sektörlerden daha uzun bir zaman dilimine ihtiyaç vardır. Yapılan yatırımların ve harcanan emeğin karşılığının alınması için beklenmesi gereken sürenin uzunluğu, yatırımlar için gerekli sermayenin teminini güçleştirmektedir.

Her tarımsal ürün, her toprakta yetiştirilemez. Ürünlerin yetiştirilmesine uygun toprağı ihtiva eden araziler bulunmalıdır. Toprak kalitesi, verimliliğı büyük ölçüde etkilemektedir. İsteğe bağılı olarak toprak analizi yapılmaktadır. Ancak üretici yeterince bilinçli olmadığından, ailesinden ve çevresinden gördüğü, üretim süreci hakkında bilgi sahibi olduğı ürünlerin üretimine yönelmekte, işlemekte olduğı araziden yeterli verimi elde edememektedir.

Toprakların en uygun şekilde kullanılması sınıflarına uygun kullanılması ile mümkün olmaktadır. Topraklar kullanım kabiliyetine göre 8 sınıfa ayrılmıştır. İlk 4 sınıf işletmeye uygun topraklardan oluşurken, sonraki 4 sınıf sınırlı kullanıma sahip topraklardan oluşur (Sarioğlu, 1998). Türkiye'deki tarım toprakları sınıflarına uygun olarak kullanılmamaktadır. Tarım yapılmaması gereken veya tarıma elverişli olmayan topraklarda tarım yapılmakta, tarıma elverişli topraklar ise tarım dışı amaçlar için kullanılmaktadır. Tarım arazilerinin birçoğı şehirleşme, karayolu, havaalanı, baraj, turizm, spor alanları gibi kullanımlarla elden çıkmaktadır. Toprakların uygunsuz kullanımı ise verimi, dolayısıyla geliri büyük ölçüde azaltmaktadır. Toprakların uygunsuz kullanımının önüne geçilmesi için gereken tedbirler alınmalıdır.

Tarımda makine kullanımı sınırlıdır. Tüm işlerde makine kullanmak mümkün değildir, bazı işlerin elle yapılması gerekmektedir. Bunun yanında, küçük işletmeler makine kullanacak kadar büyük olmadığından, iş hacmi az olduğundan ve küçük işletmelerin geliri de nispeten düşük olduğu için, makine temin etmede gerekli mali kaynak bulunamadığından makine kullanımı düşüktür.

Üretimin herhangi bir aşamasında meydana gelen tabii felaketler, ürünün kısmen veya tamamen zarar görmesine neden olmaktadır. Bazı gelişmiş ülkelerde bulunan ürün sigortası sistemi ile meydana gelen bu zarar, parasal olarak telafi edilebilmektedir. Ancak bu sigortalar, bütün afetlere yönelik değildir. Bir çok ülkede, ürün sigortası bulunmadığından, meydana gelen zararlar üretici tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra, tabii olmayan, beklenmedik olaylar (yangın, yabani domuz saldırısı, çekirge istilası ve benzeri) ürün sigortası bulunan ülkelerde bile sigorta kapsamına dahil edilmemektedir.

Hayvan yetiştiriciliği ve hayvansal ürünlerin üretimi, bitkisel üretimden farklı özellikler göstermektedir. Hayvan yetiştiriciliğinde de hava koşulları önemlidir çünkü, bazı hayvanlar sıcak bölgelerde, bazıları ise soğuk bölgelerde yaşayamamaktadırlar. Hayvanlardan iyi ürün elde edebilmek için bölgesel iklime uygun hayvanların seçilmesi ve barınakların hayvanların yaşamasına uygun olması gerekmektedir. Hayvansal ürünlerin elde edilmesinde makine kullanımı, bitkisel üretimden çok daha kısıtlıdır.

Hayvansal üretim sürekli çalışmayı gerektirmektedir. Günde en az 2 kere hayvanların bakımının yapılması ve ihtiyaçlarının giderilmesi lazımdır. Bunun yanında, hayvanların periyodik olarak kontrolleri yaptırılmalı, her bir hayvanın

künyesi tutulmalıdır. Ancak bu tür uygulamalar büyük işletmelerde yapılabilmektedir. Salgın hastalıkların ortaya çıkması, hayvanların büyük kısmının, bazen tamamının telef olmasına yol açmaktadır. Bu durum, hanenin uzun bir süre gelirden mahrum kalmasına yol açmaktadır. Ülkemizde genelde bitkisel ve hayvansal ürün üretimi beraber yapılmakta, çok sayıda hayvan besleme yoluna gidilmemektedir. Üretici ailenin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, artan ürün satışa sunulmaktadır.

Hayvansal ürünlerin üretimi ile daha çok çocuklar ve kadınlar ilgilenir. Bu, aileye ek kazanç sağlamak ve ailenin ihtiyaç duyduğu gıda malzemelerinin satın alınmasını önlemek, ucuza maletmek için kullanılan bir yöntemdir. Bitkisel üretim sırasında ortaya çıkan atıklar, bazı hayvanların gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılarak değerlendirilmektedir.

Tarımsal faaliyet sürekli çalışmayı gerektirmediğinden, bu faaliyetle uğraşanların çok boş zamanı olmaktadır. Üretimin büyük ölçekli olduğu işletmelerde çalışma süreleri uzun, küçük ölçekli işletmelerde kısadır.

ILO verilerine göre 1997 yılında tüm dünyada iş kazası sonucu hayatını kaybeden 330 bin işçinin 170 bini tarım işçisidir. Bazı ülkelerde tarım sektöründe ölümle sonuçlanan iş kazası oranı, diğer sektörler ortalamasının iki katına ulaşmaktadır (Tarım-iş, 1999). Tarımda iş kazaları ve meslek hastalıklarının çoğu kayda geçirilmemektedir. Çok önemli veya ölümcül olmayan kazalar için sağlık birimlerine herhangi bir başvuru yapılmamakta, uzun vadede ortaya çıkabilen ve vücudun direncini zayıflatan ya da bazı hastalıklara yol açabilen durumlar tespit edilememektedir.

B. TARIM ÇALIŞANLARI VE TARIMSAL ÇALIŞMA TÜRLERİ

Tarım sektöründe çalışanlar statülerine göre gruplara ayrılır. Her grubun kendine özgü özellikleri ve sorunları vardır. Grupların yakından tanınması, mevcut sorunların ortadan kaldırılması veya en aza indirilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

1. Kendi Adına Bağımsız Çalışanlar: Herhangi bir işverene hizmet akti ile bağılı olmaksızın kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde, kamuya mahsus mahallerde tarımsal faaliyette bulunanları kapsamaktadır.

7.1.1971 tarih ve 1330 sayılı kanuna göre; Ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla yahut doğrudan doğruya tabiatıtan istifade etmek suretiyle bitki, orman ve hayvan ürünlerinin elde edilmesine, bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine, muhafaza ve pazarlamasına çiftçilik denir. Yukarıdaki faaliyetleri mal sahibi, kiracı, yarıcı veya ortakçı olarak devamlı veya en az bir ekim veya yetiştirme devresi yapanlara çiftçi denir.

Kiracı: Başkasının toprağını nakdi veya ayni veya hem nakdi hem ayni belli bir bedel karşılığında işleyenlere veya işletenlere denir (1757 sayılı Toprak Ve Tarım Reformu Kanunu md. 7).

Ortakçı: Başkasının toprağını o topraktan elde edilecek ürünün belli bir payı karşılığında işleyenlere denir (1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu md7).

2. Yevmiyeli (mevsimlik, arızı, geçici) çalışanlar: Kendine ait arazisi veya işletmesi olmayıp, bir işverene bağılı olarak süreksiz işlerde çalışanlardır. Süreksiz iş,

nitelikleri bakımından en çok 30 işgünü süren iştir (2925 Sayılı Kanun md3/e). Gezici işçiler genellikle işgücü ihtiyacının en yoğun olduğu dönemlerde bir bölgeden başka bir bölgeye göç eden, kısa bir süre çalışan işçilerdir. Bu işçilerin bir kısmı küçük bir toprağa sahip olduğu ve geçimini bu topraktan sağlayamadığı için ücretli işçilik de yapmaktadır.

Sadece yevmiyeli olarak çalışarak geçinenlerin yanında, arazi veya işletme yetersizliği, aile üyelerinin işletmenin ihtiyacından çok olması gibi sebeplerle, ek kazanç elde edebilmek için, çeşitli dönemlerde ve arasıra yevmiyeli çalışanlar da bulunmaktadır.

3. Ücretsiz Aile İşçisi: Bu kategoride özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar yer almaktadır. Eğitim, çocukları bir ölçüde çalışma hayatından uzaklaştırırsa bile tamamen koparamamaktadır. Yaşlılar ve çocuklar, yapılması zorunlu olan ancak, fazla güç gerektirmeyen işlerde kullanılmaktadır. Kadın işgücüne ise, özellikle küçük ölçekli işletmelerde daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

15 ve daha yukarı yaşta Türkiye’de tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık faaliyet kolunda istihdam edilen toplam 7 milyon 187 bin kişinin, 3 milyon 733 bini (%51,9) ücretsiz aile işçisi, 2 milyon 990 bini (%41,6) kendi hesabına çalışan ve 335 bini (%4,6) yevmiyeli (mevsimlik, arazi, geçici) çalışandır. Kendi hesabına çalışanların %84,8’ini erkekler, ücretsiz aile işçilerinin %69,5’ini kadınlar oluşturmaktadır.

Tarımla ilgili işlerde ortalama günlük ücret, 1999’da 5 milyon 446 bin 841 TL idi. DİE bu veriyi SSKurumu’ndan temin etmiş, SSKurumu da elindeki bildireleri baz almıştır. Bu ücret, bazı sektörlerin üzerinde (dokuma sanayiinde 4

milyon 651 bin TL) bazı sektörlerin ise altındadır (içki sanayiinde 5 milyon 532 bin 415 TL) (DİE, 2001 (e):265). Tarımla ilgili işlerde SSKurumu'na kayıtlı olan işçilerin çoğu kamu sektöründe çalışmaktadır ve kamu sektöründeki işçi ücretleri özel sektör işçi ücretlerinden yüksektir. Tarım alanında yevmiyeli olarak çalışanlar, kayıtlara geçen bu günlük ücretten çok daha az bir ücret karşılığı çalışmaktadırlar (DİE, 2001(b):65).

C. SOSYAL GÜVENLİK KAVRAMI

Birey var olduğu günden bugüne değin, geleceğini tehdit eden olaylardan korunabilmek için çaba göstermiştir. Yüzyıllar boyunca, hastalık, sakatlık, yaşlılık, insanoğlu için açlık, yoksulluk, sefalet, ölüm anlamına gelmiştir. Bu nedenle, birey devamlı olarak gelecekle ilgili bir güvenlik arayışı içinde olmuştur. Bireyler, geleceklerini ciddi şekilde tehdit eden bu risklere karşı korunabilmek için, dini yardımlar, yardım sandıkları, aile içi dayanışma gibi korunma sistemleri geliştirmişlerdir. Ancak bu yardımlar, hem düzensiz hem de yetersiz olmuştur.

Dünyada işçi sınıfının ortaya çıkması 18. yy'ın başlarına kadar inmektedir. Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkması ile emek ve çalışma koşulları ile ilgili büyük ve köklü değişimler olmuştur. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarının çok ağırlaşması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve gelirin adaletli bölüşülmesi hakkında toplumsal ve ekonomik bir dizi önlemlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Sanayi Devrimi'nin ardından kadınlar ve çocuklar da geçinebilmek için çalışma hayatına dahil olmak zorunda kalmışlardır. Emegın ve işçinin korunmasının gerekliliğinin kabul edilmesinin ardından ilk koruyucu önlemler, sanayi kesiminde çalışan toplumun en zayıf kesimi olan kadın ve çocuklara yönelik olarak alınmıştır.

Çalışma yaşamı ile ilgili alınan önlemler işçilerin mesleksen, fizyolojik ya da ekonomik olarak karşı karşıya oldukları riskleri ortadan kaldırmaya yetmediği için, risklerin olumsuz sonuçlarını en aza indirmeye yönelik olarak sosyal güvenlik adında yeni bir kavram ortaya çıkmıştır.

Sosyal güvenlik kavramı, bireylerin yaşamlarını tehlikeye sokacak olaylara karşı güvenlik ve geleceğini garanti altına alma arayışının bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Sosyal güvenlik, risklerin birey üzerindeki etkilerini ortadan kaldırma veya en aza indirme çabalarının bir sonucudur. Kişinin olumsuz durumlarla karşı karşıya kalması, kendisini ve ailesini geçindiremeyecek bir duruma düşmesi, uzun dönemde toplumun sosyal dengesini bozacaktır. Bu nedenle, bireyin karşı karşıya kalabileceği risklerin ortadan kaldırılması, toplumun çıkarları açısından da büyük önem taşımaktadır. Ekonomik ve sosyal adalet gerçekleşmeden, toplumun barış içinde yaşaması mümkün değildir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 25. maddesi 'herkesin gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, konut, tıbbi bakım, gerekli toplumsal hizmetler dahil olmak üzere sağlık ve gönencini güvence altına alacak uygun bir yaşam düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık veya geçim olanaklarından iradesi dışında yoksun bırakacak öteki durumlarda güvenliğe hakkı vardır' demektedir.

İngiltere'de 1908'de yaşlılık sigortası, 1911'de Ulusal Sigorta Yasası, 1925'te dul, yetim ve yaşlılık sigortası çıkarılmıştır. İsviçre'de 1898'de iş kazasına uğrayan işçilere tazminat ödenmesi hakkında, 1910'da yaşlılık sigortası hakkında yasa çıkarılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1866'da Askeri Tekaüt Sandığı, 1881'de askerler dışındaki devlet memurları için Tekaüt Sandığı kurulmuştur. Sonraları daha başka sandıklar da kurulmuştur. 1909'da Tersane-i Amireye Mensup İşçi ve Sairenin Tekaüdiyeleri Hakkında Nizamname ile kurulan bir sandık, yaşlılık ve malullük risklerine karşı koruma amacı güden ilk sosyal güvenlik uygulamasıdır. Daha sonra 1910'da Hicaz Demiryolu Memur ve Müstahdemlerine Yardım Nizamnamesi ile bir sandık kurulmuş ve hastalık ve kaza yardımları uygulanmıştır.

Çağdaş anlamda sosyal güvenlik, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Bireyin ekonomik güvencesinin olması, gelecekle ilgili kaygılarını bir ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle ilk amaç, bireylere ekonomik güvence sağlamak olmuştur. Sosyal güvenliğin kapsamı, zamana ve mekana göre değişim göstermektedir. Sosyal güvenlik günümüzde, bireyi sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal risklere karşı korumayı da amaç edinmiştir. Sosyal güvenlik kavramı, sosyal güvenlik politikalarını, mevzuatları, sistemleri de kapsamaktadır. Sosyal devlet, sosyal adalet anlayışı da sosyal güvenliğin bir ürünüdür.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 22. maddesi “Herkes, toplumun bir ferdi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir; sosyal güvenlik, bireyin onuru, kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır” demektedir.

Sosyal güvenlik, bireylere insanca bir yaşam düzeyi sağlamak için, kapsama alınan risklere karşı, karşı karşıya kalılabilecek tehlikelerden korunmasıdır. Risklerin ortaya çıkmadan bireyin korunmasının yanında, meydana gelen olumsuz

sonuçların yok edilmesini veya minimum düzeye indirilmesini de kapsamaktadır. Sosyal güvenlik, toplumda ekonomik ve sosyal adaleti sağlayarak, toplumda çıkabilecek huzursuzlukların da önüne geçer.

Sosyal güvenliğin sağlanması görevi devlete verilmiştir. Devlet bu görevini sosyal sigortalar ve sosyal yardım ve hizmet örgütleri kurarak gerçekleştirmektedir. Sosyal sigortalar bireyin katkısını öngörürken, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler bireyin katkısını gerektirmez.

D. BAZI GELİŞMİŞ ÜLKELERDE TARIMSAL NÜFUSUN SOSYAL GÜVENLİĞİ

Ulusal gelir ve çalışan nüfus içinde tarımın payının azalması, tarımın ekonomik ve sosyal politikalarda bir yer işgal etmesini engellememektedir. Gelişmiş kapitalist ülkeler buna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine bakıldığında herkesi kapsama alma ve tehlikelere karşı koruma konusunda başarılı bir tablo çizdikleri görülmektedir.

Tarımın payının %5'lerin altına indiği ülkelerde bile üretici ve/veya sektöre yönelik koruma, destekleme politikalarından vazgeçilmemektedir. Hatta Türkiye'de olduğundan daha fazla sübvansede edilmektedirler. Gelişmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemlerinin incelenmesi, Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemindeki mevcut eksikliklerin giderilmesi açısından önem taşımaktadır.

Dünyada birçok ülkede devlet, sosyal güvenlik sistemine katkıda bulunmaktadır. Örneğin devletin katkısı Belçika'da %31,11, Danimarka'da %85,7, Fransa'da %19,63, İngiltere'de %55,06, İsveç'te %49,25, Portekiz'de %15,44, Yunanistan'da %12,41'dir (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, 1999).

Tarım üreticilerinin korunmasına yönelik özel bir koruma yöntemi olarak bazı ülkeler ürün sigortası sisteminden yararlanmaktadır. Dolaysız olarak kişiyi hedef almayan bu sistemde üreticinin olağanüstü durumlar karşısındaki gelir kaybının telafi edilmesi amaçlanmaktadır. Ürün sigortası kapsamında değerlendirilebilecek ilk uygulama 1938 yılında Amerika'da özel sigorta şirketlerinin çiftçileri risklere karşı korumada yetersiz kalması üzerine hükümetin öncülüğünde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Japonya'da benzeri bir sistem kurulmuş ve 1947'de tüm tarım felaketlerine karşı genel bir koruma kapsamı geliştirilmiştir. Yunanistan 1948'de bir pilot bölgede ve üzüm üreticileri ile ürün sigortası sistemine adım atmış ve 1961 yılında tüm tarım üreticilerini kapsama alacak şekilde uygulamayı genişletmiştir. Amerika'da uygulanan sistem tercihliken, Yunanistan'da ürün sigortası sistemi mecburidir. Amerika'da genel olarak hava şartları, domuz sürüleri baskını, yangın ve diğer tehlikelerin ortaya çıkardığı kayıplar telafi edilmekte, çiftçinin ihmali, gereken dikkat ve özeni göstermemesi göz önünde bulundurulmaktadır. Farklı ülkelerde farklı oranlarda tazmin uygulaması vardır. Ortaya çıkan zararın tespit edilmesi önem taşıdığından, üreticiden zararının tespit edilmesi için hemen sigorta kurumuna durumu bildirmesi istenmektedir (Savy, 1987).

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde çiftçiler için kapsama alınan rizikolar; hastalık ve analık, malullük (İrlanda hariç), yaşlılık, ölüm, iş kazası ve meslek hastalıklarıdır (bazı ülkelerde mecburi değil, isteğe bağlıdır, yine bazı ülkelerde küçük-büyük çiftçi ayırımı yapılmaktadır). İşsizlik sigortası yalnızca Lüksemburg'da, ürün kaybı rizikosu için tarımsal sosyal sigorta uygulaması sadece Yunanistan'da bulunmaktadır. Diğer ülkelerde ürün sigortaları özel kuruluşlarca

yönetilmektedir. Ancak devlet, sigorta primlerinin ödenmesine katkıda bulunmaktadır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

İngiltere: Çiftçiler tüm çalışanlar için çıkarılmış genel sigortaya dahildirler. Sosyal güvenlik sistemi Ulusal Sağlık Hizmetleri ve Ulusal Sigorta olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Ulusal Sağlık Hizmetleri bütün nüfusa, Ulusal Sigorta Hizmetleri ise çalışan kitleye yöneliktir. Çalışmayanlar isteğe bağlı sigorta yaptırabilmektedirler. Ulusal Sağlık Hizmeti, yalnızca analık ve hastalık hallerinde aynı yardım yapar (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Bağımsız çalışanlardan tek prim kesilir. Gelirleri yüksek olanlar ek prim ödemek zorundadırlar (Aksoy ve diğerleri, 1994). İş kazası ve işsizlik sigortası kapsamına bağımsız çalışanlar dahil edilmemektedir. Tarımda bağımsız çalışanların malullük, yaşlılık, ölüm, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortalarının finansmanları vergiler tarafından karşılanmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2000).

Ulusal Sigorta, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlıdır. Sigortadan zorunlu öğretim yaşının üzerindeki herkes yararlanmaktadır. Evli kadınlar, bazı dullar, eğitimdeki öğrenciler, ödeme yapılmayan stajyerler, yıllık geliri 312 sterlinden az olan kişiler, vb. gruplar prim ödemek zorunda değildirler. Özel hükümlere göre mevsimlik işçilere işsizlik yardımı ödenir (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, 1973).

İngiltere'de ikamet eden herkes sağlık, analık, yaşlılık sigortasından yararlanma hakkına sahiptir. Malullük sigortasından ücretliler ve bağımsız çalışanlar, iş kazası ve meslek hastalıkları sigortasından ücretliler yararlanmaktadır. Ölüm

sigortasından yararlanabilmek için belli bir süre prim ödenmiş olması gerekmektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 1990).

Hollanda: Çiftçileri, tarım işçilerini ve kırsal kesimde yaşayan herkesi kapsama alan genel halk sigortası sistemi mevcuttur. Gelir düzeyine bağlı olarak farklı primler ödenmesine karşılık, herkes aynı hizmetten faydalanmaktadır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Halk Sigortası işgöremezlik sigortası, ölüm sigortası, yaşlılık sigortası ve hastalık sigortası olmak üzere dört bölüme ayrılmaktadır. Sigorta primlerle finanse edilmektedir. Bağımsız çalışsın veya çalışmasın primler gelirin belli bir yüzdesidir. Halk sigortası, Sosyal Sigorta Bankası ve Bölgesel İş Konseylerince yürütülmektedir ve bunların yönetim organlarında işveren ve sendika temsilcileri de yer almaktadır. İşgöremezlik yasasının yürütülmesinde işveren ve sendika temsilcilerinin yer aldığı işletme birlikleri yetkilidir (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Çiftçiler hastalık, yaşlılık, malullük ve ölüm sigortasından yararlanmaktadırlar. Bağımsız çalışanlara hastalık rizikosuna sadece ağır hastalıklar dahil olmaktadır. Diğer hastalıklar yalnızca özel sigortalarla güvence altına alınabilmektedir.

Tüm ücretli çalışanlar, emekliler, işsizler ve sigortalıya bağımlı olan kişiler sağlık sigortasından, sigortalı kadın, sigortalının eşi ve kızları analık sigortasından yararlanmaktadır. Uyuşuna bakılmaksızın ülkede ikamet eden herkes, malullük ve yaşlılık sigortası kapsamındadır. İş kazası ve meslek hastalıkları sigortası, sağlık, maluliyet ve ölüm sigortası kapsamında değerlendirilmektedir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 1990).

Hollanda’da tarım kesiminin kaza sigortası, çiftçi birlikleri tarafından idare edilmektedir (Savy, 1987).

Fransa: Sağlık sigortasından ücretliler ve benzeri kategoriye giren çalışanlar, emekliler, işsizler ve bunların bakmakla yükümlü oldukları kişiler, analık sigortasından sigortalı kadınlar, sigortalının eşi ve kızları, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortasından tüm ücretliler, işçiler ve memurlar, meslek hastalıklarından tüm çalışanlar yararlanmaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 1990) .

Tarımdaki sosyal sigortalar üç sisteme ayrılmaktadır:

1) Tarımda Karşılıklı Sosyal Yardım (Mutualite Sociale Agricole): Bu sistemde çiftçiler, aile üyeleri ve tarım işçileri yer almaktadır. Tarım işçileri ve küçük ortakçılar için hastalık, analık, malullük, yaşlılık, ölüm sigortası, çiftçiler için yaşlılık ve ölüm sigortası, tarım işçileri için iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası ve yine tarım işçileri için ek aylık sistemi bulunmaktadır.

2) İşletmelerde Hastalık, Analık, Malullük Sigortası (Assurance Maladie, Maternite, Invalidite des Exploitants)

3) Tarımsal Kaza Sigortası: İşletme sahiplerine yönelik olup, iş kazalarının yanında özel kazaları da kapsama almaktadır.

Malullük aylığının miktarı herkes için aynı olmasına karşılık, yaşlılık aylığı ödenen primlere bağlıdır. Yaşlılık aylığına hak kazanabilmek için belli koşulları taşımanın yanında işletmeyi devretmiş olmak zorunludur. Tarımda sosyal harcamaları karşılamak için genel devlet bütçesine ek bir bütçe yapılmaktadır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Çiftçiler için kurulan hastalık, analık ve maluliyet sigortalarının idaresi karşılıklı yardımlaşma fonları, arkadaşlık cemiyetleri ve özel sigorta şirketleri tarafından paylaşılmaktadır (Savy, 1987).

Tarım kesimindeki her bir karşılıklı yardımlaşma fonu yalnızca bir bölümden sorumludur. Her bir eyalet ve topluluk hiçbir ücret almaksızın çalışan ve çiftçiler tarafından seçilen delegelerle temsil edilir. Bu delegelerin temel görevi fon idaresi ile üyeler arasındaki münasebeti sağlamaktır (Savy, 1987).

Tarım üretiminin muamele vergilerinden elde edilen hasıla, tarım kesiminde yaşayanların aile yardımları sigortasına tahsis edilir.Küçük çiftliklerde yaşayan kendi adına çalışan bağımsız çiftçilerin hastalık sigortalarının primlerinin bir kısmı devlet tarafından karşılanır (Savy, 1987:88).

Özel kuruluşlarca yürütülen bir ürün sigortası sistemi bulunmakta, devlet sigorta primlerinin ödenmesine katkıda bulunmaktadır. Sigorta edilemeyen doğal afetlere parasal destek sağlayan bir ulusal garanti fonu bulunmaktadır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

İtalya: Tüm İtalyan vatandaşları ve bu ülkede ikamet eden yabancı uyruklular sağlık sigortası, işçi, memur, çiftçi ve tüm ücretli çalışanlar malullük, yaşlılık, ölüm, iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası kapsamındadır. Ülkede ikamet eden tüm kadınlar analık sigortasından yararlanmaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 1990) .

Hastalık rizikosuna karşı bütün çiftçiler, ortakçı ve kiracılar sigorta kapsamındadırlar. İşgücü gereksiniminin 1/3'ü aile işgücü tarafından karşılanan

küçük çiftçi, kiracı ve ortakçılar için özel sosyal güvenlik sistemi bulunmaktadır. Yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları bütün çiftçileri, kaza sigortası bedenen çalışan çiftçi, ortakçı ve yarıcıları, tüberküloz sigortası yalnız yarıcı ve ortakçıları kapsamaktadır. Analık parası sigortası işletmede bizzat faaliyette bulunan aile reisi kadınları, çiftçi, ortakçı ve yarıcıların eşlerini koruma altına almaktadır. Bizzat çalışan küçük çiftçi, yarıcı ve ortakçılar aile yardımı alma hakkına sahiptirler (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Tarım kesimindeki primleri toplama işi tek bir organa verilmiştir. Sosyal güvenlik müesseselerinin idaresi tektir (Savy, 1987).

Tarım kesimine yönelik sosyal güvenlik programının mahalli zincirini teşkil eden herbir komünde², birleştirilmiş bir tarım primleri servisi aynı zamanda bir görevliye sahip bulunmaktadır. Bu görevliler, her bir çiftçinin sahip olduğu toprakları gözönünde tutarak teorik olarak ihtiyaç duyulan çalışma gün sayısını tespit ederler ve bu değerlendirme üzerinden prim alırlar. Ayrıca, sosyal güvenlik programı tarafından kapsama alınan ücretlilerin, sürekli geçici veya günlük olarak çalışmalarına göre kayıt tutarlar. Görevliler, çiftçilerin arasında yaşayarak, vazifelerinin gerektirdiği her türlü ilişkiye girerler ve gerçek ihtiyaçlarını belirlemede çok yardımcı olurlar (Savy, 1987:79).

Devlet çiftçilerin hastalık sigortası programına ve ücretli olarak çalışanların emeklilik sigortalarına doğrudan yardım etmektedir (Savy, 1987).

² Belirli ihtiyaçların ortak giderildiği ve belirli harcamaların ortak havuzdan karşılandığı köy benzeri küçük yerleşim birimi

Her yıl işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin oluşturduğu bölgesel komite, her bölgedeki farklı tipteki topraklarda tarımsal faaliyette bulunmak için ihtiyaç duyulan insan gücünü teorik olarak tespit etmektedir. İşverenin işletme ile ilgili verdiği bilgiler ışığında, ödemekle yükümlü olduğu prim belirlenmektedir (Savy, 1987).

Yunanistan : Ulusal Tarım Sosyal Sigortası Müessesesi (National Agricultural Social Insurance Institute) bulunmaktadır. Her bir komünde müesseseden bir görevli bulunmakta, görevliler gerektiğinde siviller veya öğretmenler arasından seçilmekte, üyelerle müessese arasındaki ilişkiyi sağlamaktadırlar. Yunan Ziraat Bankası (Greek Agricultural Bank) müessese adına programın mali idaresini yürütmektedir. 1988'e kadar çiftçilere prim ödeme yükümlülüğü getirilmemiştir. Gelir vergisi artırılarak şehirden kırsal kesime gelir transferi yapılmıştır (Savy, 1987).

Tarımdaki sosyal sigorta, sadece çiftçi ve aile üyelerini değil, başka bir sigortaya dahil olmayan tüm kırsal nüfusu kapsama almaktadır. Sosyal sigorta hizmetleri gelir vergisiyle, devlet yardımları ve tarım ürünlerinin satışında alınan özel vergilerle finanse edilmektedir. Yunanistan'da ürün sigortası da bulunmaktadır. Kapsama alınan rizikolar, dolu, don, fırtına ve sel baskınıdır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Almanya: Tarım kesiminde çalışanların sosyal güvenlikleri genel programdan farklılık göstermekte, özel bir sisteme dahil olmaktadır. 3 alt sistem bulunmaktadır: birincisi yaşlılık yardımı yasasına dayanan yaşlılık, malullük, ölüm rizikolarını karşılayan sistem, ikincisi hastalık sigortası yasasına göre hastalık

rizikosunu karşılayan sistem ve üçüncüsü iş kazaları ve meslek hastalıkları rizikosunu karşılayan sistemdir ki, bu sistem çiftçileri, aile üyelerini ve tarım işçilerini kapsama almaktadır. Tarımda sosyal sigortayı idare eden özerk yönetimli tarımsal meslek kooperatifleri, yaşlılık ve hastalık kasalarıdır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Yaşlılık parası alabilmek için belirli koşulları taşımanın yanında işletmenin devredilmiş olması gerekmektedir. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelere prim yüklerini azaltmak için yardımda bulunmaktadır (Aksoy ve diğerleri, 1994).

Bütün tarım işletmeleri kaza sigortası kapsamında olmaya mecburdur. İş kazaları ve hastalık sigortası çiftçiyi, ailesini ve çiftlikte çalışan herkesi, sağlık sigortası çiftçileri, çiftlikte çalışan 18 yaşın üzerindeki aile üyelerini ve 18 yaşın altındaki tüm aile üyelerini kapsama almaktadır. Çiftçinin eşi de başka bir faaliyetten en az ücret almıyorsa sağlık sigortası kapsamındadır. Çiftçi ve ailelerinin yaşlılık sigortası yaptırmaları zorunludur (Özcan, 1993) .

III. TÜRKİYE’DE TARIM VE TARIMSAL NÜFUS

A. TÜRKİYE’DE TARIMIN YERİ VE ÖNEMİ, ÖZELLİKLERİ

İnsanların yaşaması için zorunlu olan gereksinimlerin çoğu tarımsal ürünlerin doğrudan veya işlenerek kullanılması ile karşılanmaktadır. Besin maddelerine olan talebi nüfus ve gelir düzeyi belirlemektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızının yüksek olması özellikle bu ülkelerin besin maddesi talebini çok arttırmaktadır.

İster gelişmiş, ister az gelişmiş veya gelişmekte olan ülke konumunda olsun, bütün ülkelerin ekonomilerinde tarımın önemli bir yeri vardır. Sanayi ve hizmetler sektörünün ülkedeki payının artması, tarım sektörünün payının azalması, ilk anda tarımın öneminin azaldığı izlenimini uyandırır da aslında durum görüldüğü gibi değildir. Ekonomik bakımdan güçlü ülkeler de tarımsal üretime büyük önem vermekte, kendi iç tüketimlerini mümkün olduğunca karşılayıp, fazlasını ihraç etmeye çalışmaktadırlar. Sanayileşme düzeyinin, gelişmişliğin bir göstergesi olması, ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı ülkelerin az gelişmiş olarak değerlendirilmesi, gelişmiş ülkelerde tarımın yeterli öneme sahip olmayacağı düşüncesini doğurmaktadır ancak gelişmiş ülkeler incelendiğinde aslında durumun hiç de böyle olmadığı görülmektedir. Aradaki en önemli fark, tarıma dayalı sanayiinin kurulması ile ilgilidir. Gelişmiş ülkelerde tarım ürünlerine dayalı sanayii dallarının geliştirilmiş olması, bu ülkelerde tarımın önemini daha da arttırmaktadır.

Önceki yıllarda AB ortak bütçesinin %75’i, şimdilerde de %51’i tarım kesimine, bunun da %46’sı tarımsal desteklemeye ayrılmaktadır. OECD ülkelerinde

çiftçiye dekar başına ortalama 36 dolar destek verilirken, Türkiye’de doğrudan gelir desteği ile dekar başına 5 dolar ödenmektedir (Oyan, 2001) .

Gelişmiş ülkelerde kooperatifler büyük bir öneme sahiptir. Tarım sektöründe de durum diğer sektörlerden farklı değildir. Ancak ülkemizde kooperatif sayısı, özellikle tarımla ilgili kooperatif sayısı çok azdır. Hem üretim, hem pazarlama hem de tüketim aşamasında kooperatif sayısının az olması, üreticilerin örgütlenme eksikliğini ortaya koyan bir göstergedir.

Sübvansiyonlar üreticinin gelirini (dolayısıyla tarım işçisinin gelirini) arttırmakta, farklı ürünlerin desteklenmesi ürün çeşitliliğine yol açmakta, ürün verimliliğini arttırmakta, bazı bölgelerin desteklenmesi yatırımların belli bölgelerde yığılmasını engellemekte, işletmelerin üretim yöntemlerinin ve tekniklerinin yenileştirilmesini sağlayarak işletme karının ve verimliliğinin artmasını sağlamaktadır. Ürün artışı ve çeşitliliği, üretimin ülke çapına dağılması, gelir artışı, diğer sektörlerin de gelişmesini sağlamaktadır. Tarımın sübvansiyon edilmesi, dolaylı olarak diğer sektörlerin de gelişmesine neden olmaktadır.

Tarım sektörü, sanayi ve hizmetler sektörlerine büyük katkı sağlamaktadır. Tarım sektörünün bu katkısı işgücü, hammadde ve girdi temini, sanayi mallarına pazar oluşturma biçimlerinde ortaya çıkmaktadır.

Tarımsal nüfusun toplam nüfus ve faal nüfus içindeki payı giderek azalmaktadır. Bu durum tarım sektöründen diğer sektörlerle bir işgücü transferi olduğunu göstermektedir. Tarımda işgücü verimliliği, diğer sektörlerle göre düşük seviyededir, bu nedenle işgücü transferi aynı zamanda işgücünün verimliliğini de arttırmaktadır.

Tarım sektörü hammadde ve girdi temin ederek ürünlerinin işlendiği sanayilerin gelişmesini sağlamakta, diğer sektörlerde üretilen mal ve hizmetleri satın almak suretiyle de sektörlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Tarımsal üretimde kullanılacak girdilerin temini diğer sektörlerle bağlıdır. Gelir düzeyi yükseldikçe hem miktar hem de çeşitlilik ve kalite açısından girdi talebi artmaktadır. Talebin artması ve çeşitlenmesi diğer sektörlerin gelişmesi yönünde bir baskı unsuru olmaktadır.

Tarım sektörünün özellikle gıda sanayiinin gelişmesine büyük katkıları vardır. Türkiye’de tarımsal ürünlerin %25-30’u gıda sanayiinde değerlendirilmektedir. Bunun yanında dokuma sanayiinin girdileri üzerinde de önemle durmak gerekmektedir (Güneş ve diğerleri, 2002). Tarım sektöründeki olumlu veya olumsuz yöndeki gelişmeler diğer sektörleri de aslında yakından ilgilendirmektedir. Olumsuz gelişmeler gıda ve dokuma sanayiinin girdi temin etmede sıkıntılar yaşamasına, girdi fiyatlarının yükselerek maliyetlerin artmasına, dolayısıyla yüksek maliyetli çıktı elde edileceğinden ya talep azalması ya da karın azalması yoluyla sıkıntıya girebileceğini gösterir. Olumlu gelişmeler ise gıda ve dokuma sanayiinin gelişimini, dolayısıyla istihdamın ve ihracatın artmasını beraberinde getirir.

Türkiye, Cumhuriyetin kurulduğu günden bugüne değin, sanayi ve hizmetler sektöründe büyük ilerlemeler kaydetmiştir. 1980’li yıllara kadar bir tarım ülkesi olan Türkiye, bu yıllardan itibaren sanayi ve hizmetler kesiminin hızla geliştiği bir ülke olmuş, büyük atılımlar gerçekleştirilmiştir. Ancak bütün bu gelişmeler bile Türkiye’nin bir tarım toplumu olmaktan kurtulmasına yetmemiştir. Sanayi ve hizmetler sektörlerindeki gelişmeler, teknolojik gelişmelerin tarım sektörüne

yeterince yansıyamamış olması, geleneksel yöntemlerle üretim tekniklerinin kullanılıyor olması, sulama imkanlarındaki artışların kurak arazilerde daha iyi üretim yapmaya imkan vermesi, tarım sektöründe diğer sektörlerde çalışmayı sağlayacak nitelikte işgücünün olmaması ve kadınların yoğun olarak çalıştığı bir sektör olması vb. nedenlerle, hızlı artış oranına sahip ülke nüfusunun önemli bir kısmının tarım dışı sektörlerle çekilmesini sağlayacak boyutlara ulaşmamıştır.

Sanayi ve hizmetler sektörlerinin gelişmesi ve bu sektörlerdeki iş olanaklarının artması, kentlerde yaşam seviyesinin ve şartlarının daha iyi olması, tarımda verimliliğin düşük ve daha çok hava şartlarına bağımlı olması, toprakların miras yoluyla bölünerek elde edilen ürünün azalması sebebiyle kazancın iyi yaşamaya elvermeyecek ölçüde düşmesi vb. nedenlerle kente göçlerin giderek artması bile Türkiye’de tarımın önemini ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Göç eden ailelerin bir kısmı da hala belirli dönemlerde (ekim, dikim, hasat vb.) sahip oldukları toprakları işlemeye giderek veya topraklarını kiralayarak tarımsal üretimle ilgilerini devam ettirmektedirler. Kente göç eden ailelerin kırdaki toprak sahipliği genellikle devam etmekte ve bu aileler tarım dışı alanlarda faaliyette olsalar bile, yarıcılık, ortakçılık, kiracılık gibi yöntemlerle toprak mülkiyeti haklarını kazanca dönüştürme yoluna gidebilmektedirler. Yarıcılık, ortakçılık, kiracılık ilişkileri, toprağı işleyenlerin tarımda yeni atılımlar yapmasına imkan vermeyecek düzeyde gelir elde etmesine, dolayısıyla tarımsal gelişmenin sağlanamamasına neden olmaktadır.

Tarımın ekonomi içinde ne derece önemli bir yere sahip olduğunu belirlemek için bazı istatistiksel verilerden yararlanılmaktadır. Bu bölümde de bu veriler ışığında tarımın ülke ekonomisindeki yeri ortaya koyulacaktır.

Sektörlerin büyüme hızlarına baktığımızda tarım sektörü 1997’de 2,3 küçülmüş, 1998’de 8,4 büyümüş, 1999’da 4,6 oranında küçülmüştür. Yıllar içinde genellikle küçülme seyri göstermektedir.

Sabit sermaye yatırımlarına baktığımızda kamu sektöründe tarım sektörüne yapılan yatırımlar (cari fiyatlarla) yıllar içinde azalmaktadır. Tarım sektörüne yapılan yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı 1996’da 10,4, 1997’de 11,1, 1998’de 7,8, 1999’da 8,4, 2000’de 8,6’dır. Özel sektörde de durum farklı değildir. Tarım sektörüne yapılan sabit sermaye yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1996’da 4,7, 1997’de 4,3, 1998’de 4,6, 1999’da 2,9, 2000’de 2,6’dır (DPT; 2000(a):35, DPT,2002:35).

1999 yılı verilerine göre 21 milyon 413 bin toplam istihdam edilenlerin (15 ve daha yukarı yaştakiler) 8 milyon 872 bini, yani %41,43’ü tarım, hayvancılık, ormancılık, avcılık ve balıkçılık faaliyet kolundadır. Bu 8 milyon 872 bin istihdam edileni cinsiyetlerine göre ayırdığımızda, erkeklerin %30,78’inin, kadınların ise %67,62’inin bu faaliyet kolunda istihdam edildiğini görmekteyiz (DİE, 2001(b))³.

15 ve daha yukarı yaşlarda 2001 yılında 20 milyon 367 bin kişi istihdam edilmiş, bunların 7 milyon 217 bini (%35,4) tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık faaliyet kolunda istihdam edilmiştir (DİE; 2002:142). DİE’nin yapmış olduğu Çocuk İşgücü Anketi’nde ve diğer bilimsel çalışmalarda bu faaliyet kolunda çocuk işgücünün çok yaygın olarak kullanıldığını, işlerin niteliğine göre çalışma yaşının 7’ye kadar düştüğünü görmekteyiz. Bu durum, yukarıda belirtilen rakamların gerçekte çok daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen verilere

³ Hanehalkı işgücü anketi sonuçları 4 dönem ve yıllık olarak ayrı ayrı verilmektedir. Burada kullanılan veriler yıllık verilerdir.

cinsiyetlere göre yaklaştığımızda istihdamdaki kadınların %53,2'sinin bu faaliyet kolunda istihdam edildiği ortaya çıkmıştır. Örneğin 2002 yılının I. döneminde 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilen toplam kadın nüfusu 4 milyon 876 bin, tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık faaliyet kolunda istihdam edilen kadın sayısı 2 milyon 595 bindir. DİE'nin yaptığı araştırma yılda 4 defa ve 3'er aylık dönemler itibariyle yapılmaktadır. Dönemlerin sonuçlarını karşılaştırdığımızda tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılık faaliyet kolunda istihdam oranı II. ve III. dönemlerde artmaktadır ve bu dönemlerde istihdam edilen kadın oranı %67'lere kadar çıkmaktadır (DİE, 2002:144) . İstihdam oranlarının arttığı dönemler mevsimlik göçmen işçilerin çalıştığı dönemlerdir ve bu işçilerin çoğunu kadınlar oluşturmaktadır.

1999 yılı itibariyle toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı %45,1, sanayi sektörünün payı %15,2, hizmetler sektörünün payı %39,7'dir. Verimliliğin düşük olduğu tarım sektörü önemli sayıda işgücü barındırmaktadır. Tarım sektöründe çalışanların %57,8'i ücretsiz aile işçisidir ve bunların %74'ünü kadın işgücü oluşturmaktadır. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı %45,1 olmasına rağmen, 1999 yılında tarım sektörünün GSYİH içindeki payı %15'dir. Tarımın Milli Gelirdeki payı yıllar içinde azalırken, nüfusun önemli bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaya devam etmektedir. 1991'de yapılmış olan Genel Tarım Sayımı'na göre Türkiye'de 4,1 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır (DPT, 2000(b)).

Tarımsal ürünlerin ihracat ve ithalatı tarımın ekonomi içindeki önemini ortaya koyan unsurlardan biridir. Tarım ve hayvancılık sektöründeki ithalatımız (işlenmemiş ürün) 1994'te 739,6 milyon dolardan 2000'de 1977,7 milyon dolara

çıkmiştir (DPT, 2000(a):57; DPT, 2002:57). Tarım ve hayvancılık sektöründeki ihracatımız (işlenmemiş ürün) 1995'te 2128,2 milyon dolardan 2000'de 1966,1 milyon dolara düşmüştür (DPT, 2000(a):68;DPT, 2002:68). Türkiye'de hızlı bir nüfus artışı vardır. Türkiye tarımsal ürün ihtiyacını karşılayabilmek ve dışa bağımlı olmamak için, tarımsal üretimini arttırmak durumundadır. Uluslararası Standart Sanayi sınıflamasına göre Türkiye'nin 2001 yılındaki toplam ihracatı 31 milyar 103 milyon dolar, tarım ve ormancılık alanındaki ihracatı (işlenmemiş ürün) 2 milyar 224 milyon dolardır. Tarım ve ormancılık alanındaki ihracatımız toplam ihracatımızın %7,1'ine tekabül etmektedir. Oysa bu oran 1995 yılında %9,9 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı sınıflamaya göre Türkiye'nin tarım ve ormancılık alanındaki 2001 yılı ithalatı toplam ithalatının %3,4'ünü oluşturmuştur. Oran küçük gibi görünse de, rakamsal olarak 1 milyar 410 milyon doları ifade etmektedir (DİE, 2002).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda üreticiyi ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla risk yönetimi araçları geliştirileceği, bu çerçevede tarım ürünlerine yönelik sigorta sistemi, vadeli işlemler borsası, sözleşmeli tarım ve stok yönetimi araçlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin şekilde uygulamaya konulmasının sağlanacağı öngörülmüştür.

B. TÜRKİYE'DE TARIMSAL NÜFUSUN EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU

Tarım sektöründe çalışanların çoğu kırsal kesimde yaşamaktadırlar. Kırsal kesimde akrabalık, komşuluk, dostluk ilişkilerinin çok güçlü olması, yardımlaşma, dayanışma eğilimlerinin yüksek olması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, tarım çalışanlarının içinde bulundukları olumsuz yaşam koşullarının ve gelir azlığının

neden olabileceği bazı sorunların ortaya çıkmamasına veya geç anlaşılmasına neden olmaktadır.

Tarımsal faaliyetler bütün bir yıl boyunca sürekli çalışmayı gerektirmeyen faaliyetlerdir. Tarımsal faaliyetler ürünün cinsine göre belli mevsimlerde veya aylarda yoğunlaşır. Belli dönemlerde yoğun işgücü gerektiren, belli dönemlerde de çalışmayı gerektirmeyen bir faaliyet koludur. Bu durum, bu alanda çalışanların belli dönemlerde işsiz kalmasına neden olmaktadır. Tarım, ormancılık, avcılık, balıkçılık faaliyet dalında istihdam edilen toplam 8 milyon 872 bin kişinin sadece %34,40'ı haftada 17-35 saat, kalan kesimi ise 35 saatten fazla çalışmaktadır. İşin yoğun dönemlerinde çalışma süresi 60 saatin bile üzerine çıkabilmektedir (DİE, 2001(b)).

Üretim büyük ölçüde hava şartlarına bağlıdır. Mevsimlerin kurak veya çok yağışlı geçmesi üretimin yok olmasına bile neden olabilmektedir. Tarımsal faaliyet en istikrarsız faaliyet alanıdır denilebilir. Tarımsal faaliyetle uğraşanlar ücretlerini yıllık kazanırlar. Bir dönemde kazandıkları ile bütün bir yıl geçimlerini sağlamaktadırlar. Kazancın bir yıl azalması veya aksaması, bütün bir yıl aç kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

Tarımsal üretimde kullanılan çeşitli girdiler (tohum, gübre, ilaç, teknik alet edevat vs.) oldukça pahalıdır ve belli miktarda sermaye gerektirmektedir. Üretim ve işletmenin devamlılığı için sermaye çok önemlidir. Üreticiler için sermaye ya işletmeden elde edilen gelirin bir kısmının tasarruf edilmesiyle ya da yabancı sermaye sağlanmasıyla temin edilmektedir. Yabancı sermaye de kredidir. Üreticinin tasarruf edebilmesi için gelirin ailenin geçim harcamalarının üzerinde olması gerekir. Ancak tarımsal üretimde gelir çok düşük olduğundan böyle bir sermaye

birikimi söz konusu olamamaktadır. Bu koşullar altında üretici sermaye gereksinimini ancak kredi ile temin edebilmektedir. Kredi alabilen üreticiler şanslıdır. TC Ziraat Bankası kredisi alabilmek için diğer bazı şartların yanında günü geçmiş borcu bulunmamak, tarımsal işletmesini kiraya veya ortakçıya vermemiş olma şartları da aranmaktadır.⁴ Yeterli geliri sağlayamayan veya o ürün döneminde hiç gelir elde edemeyen üretici, almış olduğu kredinin taksidini zamanında ödeyememekte, dolayısıyla bir sonraki üretim dönemi için yeni kredi de temin edememektedir. Kredi temin edemeyen üreticinin yeni üretim döneminde üretim yapması mümkün olamamakta, üretim yapamayan üretici borcunu yine ödeyememektedir. Bu bir kısır döngü şeklinde devam eder. Kiracı-ortakçılık ilişkisi genellikle kağıt üzerinde yapılmadığından, topraklarının bir kısmını kiraya veren işletme sahibi, bu ilişkisini gizleyerek verilenden fazla tarım kredisi alarak, bunun ihtiyacından fazla olan kısmını yüksek faizle işleterek faiz geliri elde etmekte, diğer taraftan kiracı-ortakçı olarak çalışanlar gerekli sermayeyi temin edememektedirler. Fiyat ve destekleme politikaları da tasarrufu özendirecek veya kredilerin ödenmesini sağlayacak düzeyde değildir.

Üreticiler kredi kullanımında faiz oranlarının yüksekliği, limitlerin düşük olması, teminat istenmesi, geri ödeme zamanının uygun olmaması, kredi konusundaki eğitim-yayın hizmetlerinin yeterli olmaması gibi bir çok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunların en kısa zamanda giderilmesi, kredi teminini kolaylaştıracak, geri ödemelerdeki aksaklıkları büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır.

⁴1998 yılı içinde Ziraat Bankası tarafından 386 trilyon 769 milyar 58 milyon 381 bin TL tarımsal kredi verilmiştir. Bunun yanında Ziraat Bankası tarafından kredi kooperatifleri aracılığıyla 523 trilyon 844 milyar 219 milyon tarımsal kredi verilmiştir (DİE, 2001(d):474-475).

Üretimde sermaye ya tasarrufla ya da krediyle sağlanabilir. Tasarruf yapılabilmesi üretimin yüksek düzeyde olmasına bağlıdır. Üretimin yüksek düzeyde olabilmesi içinse, ya işletme büyük olmalı ya da verimlilik çok yüksek olmalıdır. Bunun yanında hava şartlarının da ürünü olumsuz yönde etkileyecek şekilde olmaması gerekir. Belirtilen durumun meydana gelmesi, Türkiye'deki toprak büyüklüğü ve verimlilik göz önüne alındığında pek mümkün görünmemektedir. Verimliliğin düşük, işletme büyüklüğünün optimum düzeyde olmadığı Türkiye'de, üreticinin büyük çoğunluğu tasarruf yapmaktan uzaktır. Kredi olanakları ise sınırlıdır. Tarımsal kredi alabilmek için teminat gösterilmelidir. Kiracı, ortakçı, yarıcılarının birçoğunun teminat gösterebilecekleri varlıkları yoktur. Teminat gösterip kredi alabilenlerin krediyi geri ödeyebilmeleri, verimliliğe ve ürünün piyasadaki fiyatına bağlıdır. Çeşitli nedenlerle verimliliğin düşük olması veya hava şartları dolayısıyla ürünün batması, piyasadaki fiyatın düşük olması nedeniyle üründen yeterli gelirin elde edilememesi, kredinin geri ödenmesini zorlaştırmakta veya imkansızlaştırmaktadır. Kredinin zamanında ödenmemesi, yüksek faizleri de beraberinde getirir. Kredi almak ve geri ödemesini yapamamak, kredi alanların mevcut mallarının da elden çıkmasına neden olabilmektedir. Devletin destekleme politikası ve taban fiyat tespiti de önemlidir. Ancak devlet desteğinin üreticiye ne kadar yardımcı olduğu konusundaki (yardımın sonuçları) veriler araştırılmamıştır.

Tarım dışı araçlarla arazi edinen (konut kooperatifleri, tüccar, avukat vb.) bazı arazi spekülâtörleri ve miras yoluyla arazi edinip arazilerini kiracı-ortakçı aracılığıyla işletenler veya boş bırakanlar üretimle ilgili olmadıkları halde, doğrudan gelir desteği programından yararlanmak için müracaat etmektedirler. Bu girişimler

programın hedef aldığı kitlelere ulaşamamasına neden olmaktadır. Bunun yanında kiracı-ortakçı olarak çalışanlar verilen bu destekten mahrum kalmaktadırlar.

Tarım ürünleri dayanıksız tüketim mallarındandır (hayvancılık için aynı şeyi söylemek mümkün değil). Çok fazla beklemeden piyasaya çıkması ve talep edilmesi gerekmektedir. Tarım ürünlerine olan talep, uzun dönemde nüfus artışına bağlı olarak artmaktadır. Talep esnektir. Fiyatın yüksek olması ve talebin olmaması durumunda, dayanıksız tüketim malları olduğundan depolanamamakta ve talepteki değişimlere bağlı olarak fiyatlar belirlenememektedir. Üreticinin tek başına hareket etmesi piyasayı etkileme olanağını ortadan kaldırdığı gibi, bilinçsiz hareket ederek yanlış kararlar almasına da neden olmaktadır.

1952-1980 yılları arasında tarım arazilerinin parsel sayısı 15,7 milyondan 22,9 milyona yükselmiştir. Aynı dönemde işletmeler %17 oranında genişlerken parsel sayısı %45,7'lik artış göstermiştir (TZOB, 1999:42). Türkiye ortalaması olarak işletme başına düşen arazi miktarının 1950 yılında 77 dekar, 1990 yılında ise 51,6 dekar olduğu hesaplanmıştır (TZOB, 1999:39).

Tarımsal üretim olanakları ve çiftçilerin gelirleri işletme büyüklüğü ile yakından ilgilidir. İşletme büyüklüğü arttıkça çiftçinin üretim olanağı, dolayısıyla geliri artmaktadır. İşletmelerin optimum büyüklükte olmaması, üreticinin üretiminin büyük çoğunluğunu öz tüketimi için kullanmasına, pazar için üretimi çok düşük olduğundan gelirinin azalmasına yol açmaktadır. Geliri düşük olan üretici yeterli girdiyi sağlayamamakta, teknolojisini yenileyememektedir. Veraset yoluyla topraklar bölünmekte, bu nedenle elde edilen gelir de azalmaktadır. Bu güçlüklerle karşı karşıya

kalanlar, ortakçı, kiracı olarak çalışmaya başlamakta, bir kısmı da mevsimlik tarım işçisi olarak başka kentlere göç etmektedirler.

Toprakların bölünmesi üretim birimlerinin genelde dağınık ve küçük olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, birlikte hareket etme bilinci zayıf, iletişim kurma olanağı azdır, farklı amaçlara yönelik örgütlenmelere pek olanak vermemektedir. Tarımsal işletmelerin parçalı ve dağınık arazilerden oluşması rasyonel bir çalışmaya olanak vermez. Bu tür işletmelerin büyük kısmı, kendi öztüketimlerini karşılayabilmek için üretim yapmaktadırlar. Bu durum yeterli gelir elde edememelerine neden olmaktadır. Küçük işletmelerde tarımsal teknoloji düzeyi yetersiz, verimlilik düşüktür. Bunun yanında işletme büyük olsa bile, bir takım ürünlerin yetiştirilmesi ve toplanması teknoloji kullanımına elverişli değildir. Arazinin yapısının dağlık veya engebeli oluşu da teknoloji kullanımını engellemekte, dolayısıyla verimi düşürmektedir. Tarım, ormancılık, avcılık, balıkçılık faaliyet kolunda işletme büyüklüğüne baktığımızda, işletmelerin genelinde istihdam sayısının 9 kişinin altında olduğunu görmekteyiz. İşletmelerin yaklaşık %55'i, 3 ve daha az sayıda kişi istihdam etmektedir (DİE, 2001(b)). Bir kesim tarım çalışanı sadece belli dönemlerde (ekim, dikim, hasat vb.) kırdaki arazide bulunmakta, onun dışında kentte yaşamakta, mümkün ölçüde kentte değişik işlerde çalışmaktadır. Bu çalışma şeklinde toprakla ve ürünle yeterince ilgilenilmediğinden topraktan mümkün olan verimin elde edilmesini engellemekte, hem toprağın gücünü hem de elde edilebilecek geliri azaltmaktadır.

Topraklarını genişletmek isteyenler, bunu satın alma yoluyla yapamayınca, mera, otlak, orman ve dağlık arazileri, tarım arazisine dönüştürme yoluna

başvurmaktadırlar. Bu davranış, üreticilerin verimsiz arazilere yatırım yaptıkları için gelir kaybetmelerine, mera ve otlakları yok ettikleri için de hayvancılığın maliyetinin yükselmesine, verimliliğinin azalmasına neden olmaktadır.

Bu durum tarım çalışanlarının hem düşük, hem de istikrarsız bir gelir ile yaşamalarını zorunlu kılmaktadır. 1999 yılının işgücü piyasası analizine baktığımızda yoksul bireylerin hangi iktisadi faaliyet kollarında çalıştıklarına ilişkin analizler karşımıza şu sonuçları çıkarmaktadır.

Minimum gıda harcaması maliyetine göre, yoksul fertlerin iktisadi faaliyeti kategorisinde tarım, ormancılık %73,52 oranı ile en başta gelmektedir. Bunun %83,87'si kır yoksulu, %15,01'i ise kent yoksuludur. Temel gereksinimler maliyetine göre, yoksul fertlerin iktisadi faaliyeti kategorisine baktığımızda, yine tarım, ormancılık %65,60 ile ilk sıradadır. Bunun %81,03'ü kır yoksulu, %15,89'u ise kent yoksuludur. Tarım ve orman işlerinde çalışanlar en fazla yoksula sahip meslekler olarak karşımıza çıkmaktadır (DİE, 2000). Tarım, ormancılık, avcılık, balıkçılık faaliyet kolundaki toplam 726 bin eksik istihdamın 714 bini (%98,34), gelir azlığı nedeniyle iş aramaktadır (DİE, 2001(b)).

Tarım, ormancılık, avcılık, balıkçılık faaliyet kolunda istihdam edilip iş arayanların sayısı 978 bindir. Bunların 715 bini (%73,10) gelir azlığı nedeniyle, 241 bini (%24,64) çalışma koşullarından memnun olmadığı için iş aramaktadır (DİE, 2001(b)).

Çiftçinin eline geçen fiyatlar endeksine baktığımızda 1994=100 olmak üzere 12 aylık ortalama % değişme itibarıyla 1996'da 83,5, 1997'de 89,5, 1998'de 90,7, 1999'da 52,2, 2000'de 42,6, 2001'de 40,9 olarak gerçekleşmiştir (DPT, 2002). Bu

mezunudur. Kırsal kesimlerde eğitim olanaklarının sınırlı olması, çocukların eğitim için başka yerlere (il, ilçe merkezi gibi) gitmelerini gerektirmekte, bu durum da ailenin harcamalarını büyük ölçüde arttırmaktadır.

Aile fertlerinin birinin rahatsızlanması, diğerlerinin fazla çalışması ile giderilebilir. Cemaat tipi hayat tarzı yaygın olduğundan dayanışma ve yardımlaşma çok sık görülmekte, bu nedenle bu kesimin sorunları daha geç gündeme gelmektedir.

Kiralama veya ortakçılık sistemi ile çalışanlar, sözleşmelerini yenileyemedikleri durumda, işsizlik tehlikesi ile karşı karşıyadırlar veya yeterli miktarda toprak için sözleşme yapılamamışsa yeterli geliri de elde edemeyeceklerdir. Üstelik bu kesim, ürünle ilgili bütün risklerden de sorumludur. Ürünün az olduğu veya hiç olmadığı yıllarda hemen hemen hiçbir gelir elde edemezler. Hatta toprak sahibine vermek zorunda oldukları ürünü bile elde edemediklerinden, bu faaliyetten borçlu olarak çıkmaktadırlar. Kiracılık, ortakçılık şeklindeki işletmecilikte, ilişkiler yöresel koşullara, örf ve adetlere göre belirlenmekte, anlaşmalar genellikle sözlü yapılmaktadır. Bu tür işletmecilikte kiracı-ortakçı öne sürülen koşulları kabul etmek durumunda kalmaktadır.

Geçici olarak çalışanların (mevsimlik, arızı) sorunları daha farklıdır. Mevsimlik işçiler göç etmek zorundadırlar. Göç ettikleri yerlerde en çok barınma sorunu ile karşı karşıya kalırlar. Aracılar vasıtasıyla iş bulurlar. Sözleşmeleri genelde yazılı olmadığından sağlanan hakların hiçbir garantisi yoktur. Ücretlerini tam olarak alamayabilirler, iş buldukları için aracıya da komisyon vermek durumundadırlar. Tarımda emek arz ve talebini karşılayabilmek için çalışan etkin bir kamusal kurum bulunmadığından bu tür işler aracılar tarafından (her bölgede farklı adlandırılan)

yapılmaktadır. Mevsimine göre emek arz eden binlerce işçi bulunmaktadır. Ulaşım, barınma gibi büyük sorunları olan bu gezici işçiler sosyal güvencelerden de yoksundurlar. Geçici işçi olarak çalışanlar çalışmaları gereken dönemde herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaştıkları zaman, sadece çalışamadıkları günlerin gelirinden değil, bütün bir yılın gelirinden mahrum kalırlar.

Ölüm halinde ücretliler ile toprak sahibi üreticiler arasında fark vardır. Ücretli, kiracı, ortakçı olarak çalışan aile reisinin ölümü, kalan üyelerin zor durumda kalmalarına neden olmaktadır. Toprak sahibinin ölümü halinde, hanehalkı bir şekilde üretimi devam ettirebilir veya toprakları kiraya vererek daha az da olsa gelir elde etmeye devam edebilmektedir.

İşletmelerde kayıt tutulmaması, istatistiksel bilgilere ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Tarım sektöründe araştırma, eğitim, yayım hizmetleri yeterli düzeyde değildir. Üretimin yönlendirilmesi, pazarlanması vb. konularında bilgilendirme hizmeti verilmemektedir. Mesleki ve teknik eğitim olanağı yok denecek kadar azdır.

İş kazaları genellikle tarımda kullanılan araç ve gereçlerden kaynaklanırken, meslek hastalıklarının en önemli kaynağı üretim aşamasında kullanılan tarımsal ilaçlardır. Tarım ilaçlarının içerisinde yer alan binlerce kimyasal madde hem kısa hem de uzun vadede etkisini göstermektedir. Tarım ilaçlarının kullanımında hem bilinçsizlik hem de kasıtlı bilgilendirmeme söz konusudur. Sanayileşmiş ülkelerde kullanımı yasaklanan bazı kimyasal maddeleri içeren tarım ilaçları, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ihraç edilmekte ve herhangi bir uyarıda da bulunulmamaktadır.

Doktor ve diğerk sağlık personelinin azlığı ve sağlık kurumlarının köylere kadar inemeyişi, tarım çalışanlarını sağlık yönünden zor durumda bırakmaktadır. Nüfus yoğunluğu düşük, yerleşim birimleri dağınıktır. Bu durum, bu kesime götürülecek olan hizmetlerin organizasyonunda güçlüklerle karşılaşılmasına ve hizmetin maliyetinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Sağlık kuruluşlarının büyük yerleşim birimlerinde bulunması ise yol ve barınma harcamalarına yol açarak giderleri arttırmaktadır. DPT'nin yayınladığı Ekonomik ve Sosyal Göstergeler'in (1950-1998) 1998 verilerine göre doktor başına düşen nüfus 859 kişidir. Kırsal kesimlerde, bu sayının çok daha fazla olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Yevmiyeliler her zaman günlük ücret karşılığı çalışmaz. İşin niteliğine göre ücretin alınış şekli farklılıklar göstermektedir. Kimi zaman gün üzerinden ücret alınırken, kimi zaman işin tamamlanması ile ilgili olarak ücret alınmaktadır (belli bir miktar arazideki işlerin tamamlanması gibi). Kimi zaman da yapılan işin miktarına göre ücret alınır ( rneğin kaç kilo ürün toplanmışsa kilo başına alınacak ücret ile toplanan ürün miktarı çarpılarak ücret tespit edilir). Bu tür uygulamalar daha fazla kazanç elde etmek isteyen çalışanları daha hızlı ve aralıksız çalışmaya yönelterek, aşırı yorulmalarına, çeşitli sağlık problemleri yaşamalarına, dikkatlerinin dağılarak iş kazasına uğrama ihtimallerinin artmasına neden olmaktadır.

Son yıllarda 'Sözleşmeli Tarım' adı verilen bir uygulama başlamıştır. Sözleşmeli Tarım; üreticiler ile tarımsal ürünleri işleyen sanayi ve ticaret firmaları arasında yapılmakta olan bir anlaşma türüdür ve bu anlaşma ile sanayi ve ticaret firması belli şartlar altında, üretim dönemi sonunda, üreticinin ürettiği ürünün tamamını satın alma garantisi vermektedir. Üreticinin üreteceği ürünün cinsini,

kalitesini ve fiyatını önceden belirlemektedir. Bu uygulama, hem üreticinin üretim konusunda yönlendirilmesini sağlamakta hem de üreticiye ürününü belli bir fiyattan pazarlama garantisi vermektedir. Bu uygulamada üretici (örgütsüz olduğundan) firmaların öne sürdüğü şartları kabul etmek zorunda kalmakta, ancak üretim ve pazarlama konusunda destek bulmaktadır. Bu uygulamanın incelenmesi, uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi, firmalar ve üreticiler açısından çok faydalı olacaktır. Üreticilerin bu şekilde bilinçlendirilmesi, eğitilmesi, ürünlerinin pazarlanma garantisine sahip olması, üretim aşamasında firmalar tarafından desteklenmesi, üreticinin gelirini artıracak gibi firmaları istedikleri miktarda ve kalitede ürün temin etme sıkıntısından da kurtaracaktır.

IV. TARIM ÇALIŞANLARININ SOSYAL GÜVENLİĞİ

A. TÜRKİYE’DE TARIM ÇALIŞANLARININ SOSYAL GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ MEVZUAT

1. Tarihsel Gelişim

Dünyada işçi sınıfı, sanayi devriminin gerçekleşmesi ile ortaya çıkmıştır. İlk sosyal sigortalar da doğal olarak sanayi sektöründe çalışanlara yönelik olarak gelişmiş, bu sektörü hizmetler sektörü takip etmiştir. Tarım sektörü çok uzun yıllar ihmal edilmiş, sigorta kapsamı dışında tutulmuştur. Sosyal yasaların tarım sektöründe uygulanma eğilimleri I. Dünya Savaşı sonrasına rastlar. Uluslararası Çalışma Örgütü ilk defa tarım işçilerinin çalışma süresi ile ilgili konuyu 1921 yılında ele almıştır. Türkiye sosyal sigortaların gelişimi açısından batı ülkelerinin gerisinde kalmış, yasaların alınıp uyarlanması aşamasında da sanayi ve hizmetler sektörlerine öncelik tanımış, tarım sektörünü uzun yıllar gözardı etmiştir.

Sosyal politika uygulamalarının ortaya çıkmasını geciktiren faktörler; cemaat tipi hayat tarzı, üretim birimlerinin küçük ve dağınık olması nedeniyle hizmetlerin götürülmesinin yavaş olması, ödeme gücünün zayıf olması, birlikte hareket etme eğiliminin zayıf olması (sınıf bilinci yok) nedeniyle bir baskı grubu olarak ortaya çıkamamış olmalarıdır

Tarım işçilerinin çalışma koşulları sanayiinin gelişmesiyle birlikte sanayi işçisine benzemeye başlamıştır. Çalışma koşullarının tamamen örtüştüğünü söylemek elbette ki mümkün değildir. Ancak tarımsal faaliyetlere yönelik teknolojik gelişmeler, bu alanda çalışanların iş kazasına uğrama riskinin, dolayısıyla iş

kazalarının artmasına yol açmıştır. Bunun yanında tarımsal faaliyetlerde sanayi ürünlerinin (kimyasal gübre, ilaç vb.) kullanımındaki artış, meslek hastalıklarının da hem hastalığa yakalanan kişi sayısı açısından hem de yakalanan hastalıkların türü açısından artmasına neden olmuştur. Ayrıca kimyasalların ev koşullarında saklanması, sorunun çalışanların da ötesinde tüm ev halkını etkilemesine yol açabilmektedir.

Sosyal sigortaların ortaya çıkabilmesi için öncelikle işçi sınıfının ortaya çıkması gerekmiştir. Bu sınıfın gelirini sadece emeği ile elde etmesi, kazancının düşük olması nedeniyle günlük yaşamak zorunda olup geleceğe yatırım yapamaması, çalışmadığı dönemlerde neredeyse açlığa mahkum olması sosyal sigortaların gelişimini zorunlu kılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde sanayileşmenin olmayışı sosyal mevzuatın oluşmasını engellemiştir. Tarımda ücretli işçinin ortaya çıkması pazar için üretimin gelişmesine bağlıdır. Bu alandaki gelişmelerin Türkiye’de Adana yöresi ve Ege Bölgesi’nde 1800’lerde ortaya çıktığı gözlenmektedir. 1834 ve 1860’larda gezici tarım işçileri için nizamnameler düzenlenmiştir. En önemli madde gezici-geçici pamuk işçilerinin 5,5 gün çalışıp 7 günlük ücret alacaklarına ilişkindir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1998; C 3:145)

1936 yılında çıkarılan 3008 sayılı İş Kanunu Türkiye’nin ilk iş kanunudur. Bu kanuna göre tarım ve orman işçilerinin asgari ücretleri yöresel komisyonlar tarafından saptanıyordu. Bu sistem bölgelerarası dengesizlikleri ortaya çıkarmıştır. Yasanın 100. maddesi sigorta kollarının kademeli bir şekilde kurulmasını öngörmüş,

1945'te Çalışma Bakanlığı'nın kurulması ile sosyal güvenlik görevi bu bakanlığa verilmiştir.

08.07.1948 tarih 5254 sayılı “Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun” ve 20.06.1977 tarih ve 2090 sayılı “Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun” çıkarılmıştır.

Türkiye 1950'de ILO'nun “Tarım İşçilerinin Dernek Kurma Ve Birleşme Haklarına İlişkin 11 no'lu Sözleşme”sini onaylamıştır.

30.4.1960'ta, ILO'nun 1951'de kabul ettiği ‘Tarımda Asgari Ücret Tespiti Hakkında 99 Sayılı Sözleşme’si, 24.10.1960’da ise, ILO’nun 1921’de kabul ettiği ‘Tarım İşçilerinin Dernek Kurma ve Birleşme Haklarına Mütteallik 11 Sayılı Sözleşmesi’ onaylanmıştır.

Tarım iş kolunda örgütlenme, toplu iş sözleşmesi yapma, grev ve lokavt hakkı 1963'te kabul edilmiş, 2821 sayılı sendikalar kanunu da “tarım, ormancılık, balıkçılık, avcılık” işkolunu kapsama almıştır. Ancak geçici işçilerin örgütlenme zorluğu bulunmaktadır.

17 Temmuz 1964'te kabul edilen 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu (SSK) sadece kamu sektörüne ait tarım ve orman işlerinde ücretle, özel sektöre ait tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak çalışanları sigortalı saymış (SSK, md. 3/I/A), tarımda çalışanların çoğunu sigorta kapsamı dışında bırakmıştır.

28 Temmuz 1967'de 931 sayılı İş Kanunu kabul edilmiş, 1969'da ILO'nun ‘Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında 99 no'lu Sözleşme’si onaylanmıştır. Asgari ücretin tespitinde tarım içi ve dışı işçilerin ücretleri aynı

kapsam içinde değeriendirilmeye başlanmış ve yöresel komisyonlar kaldırılmıştır. 12 Mayıs 1970’te yasa iptal edilmiştir.

25 Ağustos 1971’de 1475 sayılı İş Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun geçici 4. maddesine göre, tarım işçileri devletin belirleyeceği asgari ücretten yararlanacaklardır. İş Kanunu’nun bazı hükümlerinin Tarım İş Kanunu yürürlüğe girinceye kadar, tarım işçilerini de kapsamı öngörülmüştür. Bu hükümler şunlardır: (Işıklı, 2002:55) İş Kanunu’nun geçici 4. maddesi, “tarım iş kanununun yürürlüğe girmesine kadar tarım işçilerinin asgari ücretleri bu kanunun 33. maddesindeki esaslara göre ve ayrıca tespit olunur” demektedir.

1971’de 1479 sayılı “Esnaf ve Sanatkarlar Ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” çıkarılmış, ancak tarım işi yapanlar (tarım sanatlarına ait işleri yapanlar hariç) dışarıda tutulmuştur.

1975’te ILO tarafından ‘Kırsal İşçi Kuruluşları Sözleşmesi’ kabul edilmiştir. “Ücretli işçi veya kendi hesabına çalışır olmalarına bakılmaksızın, kırsal kesimde tarım veya ilgili bir işte çalışan herkes kırsal işçi sayılır” denilmektedir. Sözleşme Türkiye tarafından onaylanmamıştır.

Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu’nun (IFAD) kurulması 1976’da Birleşmiş Milletler Konferansı’nda karara bağlanmış, 1977’de anlaşma yürürlüğe girmiştir. Türkiye 1978’de IFAD’a üye olmuştur. Fonun amacı, üye ülkelerin en yoksul üyelerine ve çiftçilerine direkt olarak yardım etmek, daha iyi hayat şartları hazırlamaktır. Mali yardımın yanında bilgi ve deneyimin ulaştırılmasını da sağlamaktadır. Türkiye bu güne kadar fondan toplam 67,3 milyon SDR’lik kredi temin etmiştir (Gürbüz, 1998).

1978 yılında ‘Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı Hakkında Tüzük’ çıkarılmıştır. Bu tüzüğe göre, tarımda iş ve işçi bulma aracılığı, İş ve İşçi Bulma Kurumu’nca (kurumun adı sonradan Türkiye İş Kurumu olarak değiştirilmiştir) yapılacaktır. Kurumun izniyle bu görev gerekli şartları taşıyan araçlara verilebilmektedir, ancak aracının işçiden ücret almaması, ücreti işverenden talep etmesi gerekmektedir.

17.10.1983’te 2925 sayılı ‘Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’ ve 2926 sayılı ‘Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu’ kabul edilmiştir. Şu anda bu kanunlar yürürlüktedir.

2925 sayılı kanun, özel sektörde tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanları kapsama almaktadır. Bu kanuna göre, bölgeler ve iklim şartlarına göre değişiklik gösteren tarım işlerinde, bir işveren yanında hizmet akdiyle en çok 30 gün çalıştıktan sonra bir diğer işveren yanında çalışmaya başlayan, dolayısıyla her bir işveren yanında 30 günü geçmeyen sürelerle çalışan, yani süreksiz iş gören kimseler, süreksiz tarım işçisidir. Sigortalılık isteğe bağlıdır ve sigortaya işverenin katkısı yoktur. Sigortalılık işlemleri ile Sosyal Sigortalar Kurumu ilgilenmektedir.

2926 sayılı kanun ise, tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlara yönelik bir sigortadır. Sigortalılar ile Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) ilgilenmektedir.

‘Tarımda Çocukların Çalışma Yaşına İlişkin 10 sayılı sözleşme’, 1973’te 138 sayılı sözleşme ile değiştirilmiştir. 138 sayılı sözleşme Türkiye tarafından 1998 yılında onaylanmıştır. Tarımdaki İşçilerin İş Kazası Tazminatlarına İlişkin 12 Sayılı

Sözleşme'si (1. maddesinde tarımda çalışan tüm ücretli işçilerden bahseder) 1964'te 121 sayılı sözleşme ile değiştirildi.

Bunların yanında ILO'nun, 'Tarımda Mesleki Eğitime İlişkin 101 No'lu Tavsiye Kararı', 'Plantasyon İşçilerinin Çalışma Koşullarına İlişkin 110 No'lu Sözleşme'si, 'Kırsal Kesim İşçi Örgütleri Ve Bu Örgütlerin Ekonomik Ve Sosyal Gelişmedeki Rollerine İlişkin 141 Sayılı Sözleşme'si', 'Ortakçı, Kiracı Ve Benzeri Tarım İşçilerinin Yaşam Ve Çalışma Koşullarının Geliştirilmesine İlişkin 132 No'lu Tavsiye Kararı', 'Tarımda İş Teftişine İlişkin 129 Sayılı Sözleşme'si, (1. maddesinde 'toprağı işleme, canlı hayvanların yetiştirilip bakıldığı yerler dahil olmak üzere, hayvancılık ve besicilik, ormancılık, çiçekçilik, toprağı işleyenler tarafından yapılan ilk ürün işlemleri ile her tür diğer tarımsal çalışmaların yapıldığı işyerlerini tarım işyeri olarak tanımlamaktadır.), 'Tarımda İş Teftişine İlişki 133 No'lu Tavsiye Kararı', 'Kırsal Kesim Örgütleri Ve Bu Örgütlerin Ekonomik Ve Sosyal Kalkınmadaki Rollerine İlişkin 149 Sayılı Tavsiye Kararı', 'Tarımda Ücretli İzinlere İlişkin 101 Sayılı Sözleşme'si (1970'te 132 Sayılı Sözleşme ile değiştirildi) bulunmaktadır.

Ücretli işçi veya kendi hesabına çalışır olsunlar, her tür kırsal kesim işçisi, önceden izin almaksızın örgüt kurmak ve yalnızca bu örgütlerin kurallarına bağlı olmak kaydıyla, diledikleri örgütlere üye olmak hakkına sahiptirler (141 sayılı ILO sözleşmesi md3/1). Ülke yasaları bu madde ile öngörülen güvenceleri zedeleyici nitelikte olmayacak veya zedeleyici bir biçimde uygulanmayacaktır (141 sayılı ILO sözleşmesi md3/5).

1992 yılında 3816 sayılı kanunla ‘ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin ‘Yeşil Kart’ verilerek devlet tarafından karşılanması’nı öngören yasa çıkarılmıştır. Bu yasada herhangi bir sektör veya grup dışarıda bırakılmamış, maddi olanağı bulunmayan herkese yasadan yararlanma hakkı tanınmıştır.

Görüldüğü gibi Türkiye tarım kesiminde çalışanlara yönelik sosyal güvenlik tedbirlerini almakta gecikmekle kalmamış, gereken tedbirleri almakta başarılı da olamamıştır. Türkiye’den daha önce sanayileşmeye başlayan ve sanayileşen, tarım sektörünün büyük ölçüde gerilediği ülkeler bile, sosyal güvenlik açısından Türkiye’nin çok önünde gitmektedirler.

2. Mevcut Mevzuat

a) Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu (2925 Sayılı Kanun)

1983 yılında kabul edilen kanun, tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanları kapsama almaktadır. Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 2. maddesi “Sosyal güvenlik kanunları kapsamı dışında olanlarla, bu kanunlara göre malullük, emeklilik (yaşlılık) aylığı, sürekli tam işgöremezlik geliri almayanlardan; süreksiz olarak tarım işlerinde hizmet akdi ile çalışanlar istekte bulunmaları kaydıyla bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar.” demektedir. Sigortalının primlerini, ait olduğu yılı takip eden yılın Şubat ayı sonuna kadar yatırması ve Kuruma tevsik etmesi gerekmektedir. Sigortalı olabilmek için en az 13 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir.

2925 sayılı kanunda 8 Eylül 1999’da yürürlüğe giren 4447 sayılı kanun ile yapılan değişikliğe göre;

Sigortalı olacak tarım işçileri kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmak, 15 yıldır sigortalı olmak ve 3600 gün prim ödemiş olmakla emekliliğe hak kazanırlar (Tarım İşçileri SSK md20). Kanun yürürlüğe girdiği tarihte sigortalılık süresi 13 yıl ve daha fazla olanlar, yaş şartı aranmaksızın, 15 yıl sigortalı olmak ve 3600 gün prim ödemiş olmak şartlarıyla emekli olacaklardır. 4447 sayılı kanunun yürürlük tarihinde sigortalılık süresi 13 yıldan az olanların sigortalılık sürelerine göre asgari emeklilik yaşları aşağıdaki gibidir (Tablo 1):

Tablo 1. Sigortalılık Süresi 13 Yıldan Az Olan Sigortalıların 4447 Sayılı Kanun’da Öngörülen Yeni Emeklilik Yaşları

Sigortalılık Süresi	Kadınlar İçin Asgari Emeklilik Yaşı	Erkekler İçin Asgari Emeklilik Yaşı
12-13 yıl arasında olanlar	41	45
11-12 yıl arasında olanlar	43	46
10-11 yıl arasında olanlar	45	48
9-10 yıl arasında olanlar	47	50
8-9 yıl arasında olanlar	48	51
7-8 yıl arasında olanlar	49	52
6-7 yıl arasında olanlar	50	53
5-6 yıl arasında olanlar	51	54
5 yıldan az olanlar	52	56

Bu sigortadan yapılan yardımlar ve yardımların yapılabilmesi için gereken şartlar şu şekildedir:

1. İş kazası ve Meslek Hastalıkları: İş kazası ve meslek hastalıkları sigortası kapsamında sigortalıya sağlık, sürekli iş göremezlik geliri, protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması, onarılması ve yenilenmesi, ölüm durumunda hak sahiplerine gelir ödenmesi, cenaze masraflarının karşılanması yardımları yapılmaktadır (Tarım İşçileri SSK, md7). Buradaki hak sahibi; sigortalının veya bu kanuna göre aylık veya gelir almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına hak kazanan eş ve çocuklarını ifade eder (Tarım İşçileri SSK, md3/h). Ancak bu yardımlardan yararlanabilmek için iş kazasının olduğu tarihten en az 3 ay önce sigortalılığın tescil edilmiş olması ve sona ermemiş olması gerekmektedir (Tarım İşçileri SSK, md7).

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %10 azalması durumunda sigortalı sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmaktadır (Tarım İşçileri SSK, md8).

2. Hastalık: Bu sigorta kapsamında sigortalıya yapılan yardımlar; sağlık, ağız protezleri hariç protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması, onarılması, yenilenmesidir (Tarım İşçileri SSK, md13).

Sağlık yardımları hekim muayenesini, klinik ve yataklı tedaviyi, gerekli ilaç ve iyileştirme vasıtalarını kapsamaktadır. Belirtilen yardımların yapılabilmesi için, hastalığın anlaşıldığı tarihten önceki 1 yıl içinde 120 gün prim ödenmiş olması gerekmektedir (Tarım İşçileri SSK, md14). Tedavi süresi 18 ayı geçemez (Tarım İşçileri SSK, md15). Aynı yardımlardan aynı şartlarla sigortalının eşi, geçindirmekle yükümlü olduğu çocukları da yararlanabilmektedir (Tarım İşçileri SSK, md16). Ayakta yapılan tedavilerde verilen ilaç bedellerinin %20'sini sigortalı ödemektedir

(Tarım İşçileri SSK, md14). Sürekli işgöremezlik geliri, malullük veya yaşlılık aylığı alanlarla, onların eş ve geçindirmekle yükümlü oldukları, gelir veya aylık almakta olan eş ve çocuklar ilaç bedellerinin %10'unu ödemektedirler (Tarım İşçileri SSK, md17).

3. Yaşlılık: Bu sigortadan yararlanabilmek için kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmak, 15 yıldır sigortalı ve en az 3600 gün prim ödemiş olmak gerekmektedir (Tarım İşçileri SSK, md20). Kadın ise 58 ve erkek ise, 60 yaşını doldurmuş olmalarına rağmen, malullük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalılara ödedikleri primlerin 2/3'ü toptan ödeme şeklinde verilmektedir (Tarım İşçileri SSK, md24).

4. Malullük: Çalışma gücünün en az 2/3'ünü kaybeden, çalışma gücünün 2/3'ünden azını kaybedip, tedavi süresi sonunda kurul raporuyla çalışamayacak durumda olduğu tespit edilen, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü en az %60'ını kaybedenler, malul sayılmakta ve sigortalıya aylık bağlanmaktadır. Aylığa hak kazanabilmek için toplam 1800 gün veya 5 yıldan beri sigortalı olup, her yıl için ortalama 180 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş olmak gerekmektedir (Tarım İşçileri SSK, md39).

5. Ölüm: Sigortalının ölüm tarihinde toplam 1800 gün prim ödenmişse, veya en az 5 yıldır sigortalı olunup, her yıl için ortalama 180 gün prim ödenmişse, sigortalının eşi ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına ya aylık bağlanmakta ya da toptan ödeme yapılmaktadır (Tarım İşçileri SSK, md26).

Yukarıda belirtilen sigortalardan yararlanabilmek için sigortalının ödemekle yükümlü olduğu prim oranı %30'dur (Tarım İşçileri SSK, md30). Primlerin

hesabında esas tutulan günlük kazanç, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 78. maddesinde belirlenen prime esas kazancın alt sınırıdır (Tarım İşçileri SSK, md31).⁵ Prim hesabına esas gün sayısı her ay için 15, bir tam yıl için 180 gündür (Tarım İşçileri SSK, md32). Prim borçları bir sonraki ay sonuna kadar ödenmelidir (Tarım İşçileri SSK, md33).

Sigortalının geçindirmekle yükümlü olduğu bireyler şu şekilde belirlenmiştir: sigortalının karısı, çalışamayacak durumda malul olan veya 55 yaşını doldurmuş olan kocası, 18 yaşını, ortaöğrenim yapıyorsa 20 yaşını, yüksek öğrenim yapıyorsa 25 yaşını doldurmamış çocukları, 18 yaşını doldurmuş ancak çalışamayacak durumda malul olan çocuklarıdır (Tarım İşçileri SSK, md35).

b) Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu (2926 Sayılı Kanun)

1983 yılında kabul edilen yasa herhangi bir işverene hizmet akdiyle bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunanları kapsama almaktadır. Tarımsal faaliyette bulunanlar; kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkasının mülkünde, kamuya mahsus mahallerde ekim, dikim,bakım, üretim, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veya doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından muhafazasını, taşınmasını sağlayanları veya bu ürünlerden sair bir şekilde faydalanmak suretiyle kendi adına ve hesabına faaliyette bulunanları ifade eder (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md3/b). 22 yaşını doldurmuş erkekler ile 22 yaşını doldurmuş aile reisi kadınlar

⁵ Günlük kazanç alt sınırı her yıl, ilk olarak Nisan ayında bir önceki yılın Aralık ayı ile ondan önceki yılın Aralık ayına göre DİE tarafından açıklanan en son temel yıllık kentsel yerler tüketici fiyatları indeksindeki artış oranı kadar, ikinci olarak bir önceki yılın Gayrisafi Yurtiçi Hasıla sabit fiyatlarla gelişme hızı kadar artırılarak belirlenir.(SSK,md78)

sigortalı olabilmektedirler. Uygulama tarihinde 50 yaşını dolduran kadınlar ile, 55 yaşını dolduran erkekler istekleri halinde sigorta kapsamına alınmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md2). Bu kanunun uygulanması, yayımını takip eden yılbaşından itibaren en geç 10 yıl içinde bütün bölgeleri, illeri ve ürün çeşitlerini kapsayacak şekilde tamamlanacağı hükme bağlanmıştır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, Geçici md4).

Tarımsal faaliyette bulunmakla beraber, 22 yaşını doldurmamayan aile reisi kadınlar ile bu kanuna tabi sigortalıların yanında aile mensubu olarak ücretsiz çalışan eş ve çocuklarından 18 yaşını doldurmuş olanlar isteğe bağlı sigortalı olabilirler (Tarım Bağ-Kur md60). Aile reisliğini kaybeden kadının sigortalılığı sona erer (Tarım Bağ-Kur md6/c), sigortalılık isteğe bağlı olarak devam edebilir (Tarım Bağ-Kur md60).

Sigortalı olmak hak ve yükümlülüğünden vazgeçilemez ve kaçınılamaz (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md5). Bu hak ve yükümlülük, varsa, yalnızca erkeklere tanınmıştır. Böylece diğer sosyal sigorta yasalarından farklı olarak kişi temelinde değil, aile reisi (ekip başı) temelinde bir sistem kurulmuştur. Ayrıca sigortalı olma yükümlülüğünün en az yaşı 22'ye yükseltilmiştir.

Sigortalı sayılanlar, sigortalı sayıldıkları tarihten itibaren en geç 3 ay içinde kuruma başvurarak kayıt ve tescillerini yaptırmak zorundadırlar (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md7). Bu süreyi 3 ay geçirmiş olan sigortalılara Bağ-Kur İl Müdürü tarafından gerekçesi belirtilmek suretiyle 10 bin TL. para cezası verilir (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md61). Yaptırmazlarsa, sigortalılık süresi kayıt ve tescil yaptıkları tarihte başlar. Sigortalı sayılanlardan sigortalılıklarının başladığı tarihten itibaren 3 ay içinde kuruma kayıt ve tescillerini yaptırmayanların işlemleri, kurumca re'sen

yapılır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md9). Muhtarlar sigorta kapsamında bulunanları en geç altı ay içinde Kuruma bildirmekle yükümlüdürler (Tarım Bağ-Kur Kanunu, Geçici md3). Bu sigorta kapsamındaki hak sahipleri kavramı, sigortalıları ve kurumdan malullük veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eşini, çocuğunu, anasını ve babasını ifade etmektedir (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md3/c).

2926 sayılı kanunda 4447 sayılı kanun ile yapılan değişikliğe göre, 4447 sayılı kanun yürürlüğe girdikten sonra ilk defa sigortalı olacaklar için emeklilik şartları; 25 yıl sigortalı olmak, kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmak ve 4500 gün prim ödemiş olmaktır. Kısmi aylık için 15 tam yıl prim ödemiş olmak ve kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir. 23.05.2002 tarihini takip eden aybaşı itibariyle kadın ise 20 tam yıl, erkek ise 25 tam yıl prim ödemiş olanlar, prim ödeme sürelerinin dolmasına kadın ise en fazla 17, erkek ise en fazla 22 tam yıl kalmış ise, kalan sigortalılık sürelerine göre belirtilen yaşlardan daha erken yaşlarda yaşlılık aylığı almaya hak kazanırlar (Tarım Bağ-Kur Geçici m7).

Askerlikte ve yedek subaylıkta geçirilen sürelerin tamamı, sigortalıların bulundukları basamak primleri üzerinden, sağlık sigortası primi dahil edilmeden borçlanılabilmektedir.

Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi, sigortalının seçtiği veya intibak ettirildiği gelir basamağının %20'sidir (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md31). Sigortalı primlerini Bakanlar Kurulu'nun tespit ettiği dönemlerde ait olduğu yıl içinde ödemek zorundadır. Prim alacakları Bakanlar Kurulu kararı ile ürün bedellerinden tevkif edilebilmektedir (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md36). İlk 6 basamakta olanlar 6.

basamak gösterge tutarının, 7 ve daha yukarı basamaklarda bulunan sigortalılar ise bulundukları basamak gösterge tutarının %20'si oranında sağlık sigortası primi ödemektedirler (Bağ-Kur Kanunu, Ek md15/a).

Zorunlu sigortalılıkları sona erenler, prim ödedikleri son basamak üzerinden sigortalılıklarını isteğe bağlı sigortalı olarak devam ettirebilirler (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md60).

Sigortadan sağlanan yardımlar şu şekildedir:

1. Malullük: Çalışma gücünün en az 2/3'ünü yitiren sigortalı malul sayılmakta (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md12) ve malul olan sigortalıya malullük aylığı bağlanmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md11). Malullük aylığından yararlanabilmek için en az 5 tam yıl prim ödemiş olmak gerekmektedir (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md13). İş kazası veya meslek hastalığı sonucu malul sayılanlar için prim ödeme süresi aranmaz (Tarım Bağ-Kur md13). Sigortalının son defa prim ödediği basamağa ait göstergenin katsayı ile çarpımının %70'i oranında, (sigortalı başka birinin sürekli bakımına muhtaçsa %80'i oranında) malullük aylığı bağlanmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md14)

2. Yaşlılık: Sigortalıya ya yaşlılık aylığı bağlanır, ya da toptan ödeme yapılır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md16). Aylıktan yararlanabilmek için kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olmak gerekmektedir. Kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını dolduran ve en az 15 tam yıl prim ödeyen sigortalıya da kısmi yaşlılık aylığı bağlanmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md17). Kadın ise 60, erkek ise 62 yaşını doldurmuş olmakla beraber, malullük veya

yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya toptan ödeme yapılmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md21).

3. Ölüm: Sigortalı için cenaze masrafı verilmekte, sigortalının eşine, çocuklarına, ana ve babasına aylık bağlanmakta veya toptan ödeme yapılmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md22). Ölüm tarihinde en az 5 tam yıl sigorta primi ödenmiş olmalıdır, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölenler için prim ödeme süresi aranmaz (Tarım Bağ-Kur md23). Hak sahipleri ölüm sigortasından aylık bağlanmasına hak kazanamamışlarsa, sigortalının ödediği primler toptan ödeme şeklinde geri verilmektedir (Tarım Bağ-Kur Kanunu, md26).

4. Sağlık: Sağlık sigortasından sigortalı olanlar ile eş ve bakmakla yükümlü oldukları çocukları, anne ve babaları, yaşlılık ve malullük aylığı alanlar ile eş ve bakmakla yükümlü oldukları çocukları, anne ve babaları, ölüm aylığı almakta olanlar yararlanmaktadır (Tarım Bağ-Kur Kanunu, Ek m1). İlk defa veya yeniden sigortalı olanların sağlık yardımından yararlanabilmeleri için, en az 8 ay eksiksiz sağlık sigortası primi ödemiş olmaları ve sağlık ve sigorta prim borçları bulunmaması gerekmektedir (Bağ-Kur Ek m.12). Sağlık sigortası yardımları, hastalık ve iş kazası hallerini kapsamaktadır (Bağ-Kur Ek m13). Hastalık sigortası yardımları sigortalının sigortalılık vasfını kaybettiği tarihten itibaren 90 gün devam eder (Bağ-Kur Kanunu, Ek md14/b).

3. Tarım Çalışanlarının İlgili Mevzuattan Yararlanma Düzeyleri Ve Sorunları

SSK Kurumu'na bağlı aktif ve pasif toplam sigortalı sayısı 32 milyon 445 bin 675'tir. 2925 sayılı kanuna tabi olan tarım sigortalı sayısı ise sadece 929 bin 766'dır.

Tarım sigortalıların SSKurumu'na tabi toplam sigortalılar içindeki payı %1,38'dir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2000(b)). 1984 yılında başlayan 2925 sayılı kanuna tabi aktif sigortalı kayıtları yıllar içinde sürekli artış göstermiş, ilk defa 1998 yılında bir önceki yıla göre 18 bin düşüş göstermiştir. Tarımdaki aktif sigortalıların SSKurumu'na bağlı toplam aktif sigortalılar içindeki oranına baktığımızda 1995'e kadar oranın yükseliş gösterdiğini (1995'te %5,7) 1995 yılından sonra düşmeye başladığını görmekteyiz (DİE, 2001(c):113).

2000 yılında tarım ve hayvancılık faaliyet grubunda işlemleri tamamlanmış olan 525 adet iş kazası olmuştur ve toplam geçici işgöremezlik gün sayısı 12 bin 322'dir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2000(b)).

Tarım İşçileri SSK'na göre tarım işçileri istekte bulunmaları halinde sigortalı olabilmektedirler. Zorunlu bir sigortalılık öngörülmemiştir. Oysa diğer sektörlerde çalışan işçilerin sigortalı olmaları zorunludur ve sigortalılık bildirimini işveren yapmak zorundadır. İsteğe bağlı sigortalılık, işverenin hem prim ödeme hem de gerekli olan sağlıklı çalışma koşullarını hazırlamak açısından yükümlülüklerini tamamen ortadan kaldırmakta, sorumluluğun tamamını işçinin üzerine yıkmaktadır.

İş kazası sonucunda gerekli olan sağlık yardımlarından yararlanabilmek için, iş kazasının olduğu tarihten en az 3 ay önce sigortalılığın tescil edilmiş ve sona ermemiş olması gerekmektedir. Tarım işçileri genellikle mevsimlik, arızı, geçici çalıştıkları için çalışmaya başlamadan önceki dönemde sigorta yaptırsalar bile, yardımların kapsamı dışında kalacaklardır. Oysa sigortanın kapsamı sigortalılığın başladığı günden geçerli olmalıdır. Sigortadan yararlanabilmek için, çalışılan gün sayısından 3 ay fazla, yani çalışılmayan günler için de sigorta primi ödemiş olmak

gerekmektedir. Herhangi bir gelir elde etmeyen tarım işçisinin bu sigorta primlerini ödemesi mümkün değildir.

Tarım İşçileri SSK'na göre sigortalının sağlık yardımlarından yararlanabilmesi için, hastalığın anlaşıldığı tarihten önceki 1 yıl içinde 120 gün prim ödemiş olması gerekmektedir. Mevsimlik çalışan bir işçi, çalışacağı dönemde sağlık sigortasından yararlanmak istiyorsa, çalışmaya başlamadan 4 ay önce sigortalılığının tescil edilmiş olması zorunludur.

Kadın sigortalıların doğum öncesi ve sonrası istirahat sürelerine baktığımızda karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır: kadınların %88,96'sının doğumdan önce, %93,64'ünün doğumdan sonra 1 ile 42 gün arasında istirahat etmeleri gerekmiştir (ÇSGB, 2000(b)). Tarım işçileri veya tarım işçilerinin eş ve çocukları analık sigortasının kapsamı dışındadırlar. Tarım işçilerinin ve eş ve çocuklarının hayati önem taşıyan böyle bir sigortanın kapsamı dışında bırakılması çok üzücüdür. Kırsal kesimde yaşayan bu insanlarımız, gerekli sağlık tesisi ve personeline ulaşmakta çok büyük zorluklarla karşı karşıya kalmakta, parası olmadığı için mevcut sağlık tesislerinden yardım alamamakta, ilkel şartlarda doğum yapmak zorunda kalmaktadırlar. Kadınların büyük çoğunluğu hamilelik döneminde 1 kez bile doktora gidememektedir.

Tarım İşçileri SSK'nda sigortalının geçindirmekle yükümlü olduğu kimseler arasında 'yaşı ne olursa olsun bekar ve herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışmayan veya bunlardan gelir almayan kız çocukları' sayılmamıştır. Kız çocuklarını güvence altına alan bu uygulamanın bu kanunda yer almamış olması çok şaşırtıcıdır.

Bağ-Kur'a bağlı aktif sigortalı sayısı 2 milyon 424 bin 49, tarım işi yapanların sayısı ise sadece 6 bin 824'tür. Toplam içinde tarım işi yapan sigortalıların oranı %0,28'dir. İsteğe bağlı sigortalıların sayısı 251 bin 480, tarım işi ile uğraşanların isteğe bağlı sigortalılar içindeki oranı %2,7'dir (ÇSGB, 2001(a)). 2926 sayılı kanuna tabi aktif sigortalıların Bağ-Kur kapsamındaki toplam aktif sigortalılar içindeki payı 1984 yılından itibaren 1996 yılına kadar sürekli artış gösterirken (1996'da %45), 1996'dan itibaren düşüş göstermeye başlamıştır (DİE, 2001(c):114).

Aktif sigortalıların yaş gruplarına göre basamaklara dağılımına baktığımızda 2926 sayılı kanuna tabi olan sigortalıların gerektiği şekilde basamak yükselmesine gitmedikleri, düşük basamaklarda yığılma yaptıkları gözlenmektedir (ÇSGB, 2001(a)).

Aktif sigortalıların %53'ü hiç prim ödememiş, %38,6'sı ise kuruma borçlu durumundadır. 2000 yılı itibariyle ödenmesi gereken prim miktarı (24 basamak için) 20 milyon 495 bin 880 ile 89 milyon 304 bin 40 arasında değişmektedir. Kurum tarafından ödenmekte olan aylıklara baktığımızda, aylıklar 31 milyon 772 bin 160 TL'den başlamaktadır. 22. basamaktan aylık alanlar ancak asgari ücret seviyesini (162 milyon 60 bin 80 TL) yakalayabilmektedirler.

Tarım Bağ-Kur Kanunu'na göre sigortalı kapsamına dahil olma şartları açısından kadın ve erkek arasında bir ayrım yapılmış, yaş sınırı 22 olarak belirlendikten sonra kadın için aile reisi olma şartı da getirilmiştir. Kadının sigortalı olması açısından neden böyle bir ek şartı yerine getirmesi gerektiğini anlamak mümkün değildir.

Tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar sadece sağlık, yaşlılık, malullük ve ölüm sigortasından yararlanabilmektedirler. Sağlık sigortası yardımları, iş kazası hallerini de kapsamaktadır. Bu kesimin diğer çalışanların sahip oldukları diğer sigortalardan faydalanamamaları ne kadar ihmal edildiklerinin bir göstergesidir.

1.1.1999 tarihinde yürürlüğe giren sağlık sigortası Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile kapsama alınmıştır. Sağlık sigortasından faydalanabilmek için en az 8 ay kesintisiz sağlık sigortası primi ödenmiş olmalı ve prim borcu bulunmamalıdır. Sağlık sorunlarının ve iş kazalarının her gün ortaya çıkabilme ihtimali yüksektir. Sağlık sigortasından yararlandırabilmek için sigortalının sigortalı olmadan önceki dönemde sağlıksızlaşabilme olasılığı göz önünde tutulmak isteniyorsa, hastalıklar çeşitli sınıflara ayrılmalı ve her hastalığa göre sigortadan yararlanabilmek için ayrı süreler tespit edilmelidir. Sigorta daha önceden yakalanılan hastalıklar için sağlık yardımı yapmaktan kaçınmak istiyor olabilir. Ancak çok kısa sürede yakalanılabilecek türden hastalıklar da vardır ve bu hastalıklara yakalanan sigortalı, gereken süreyi doldurmadığı için yardımlardan yararlanamamaktadır.

Kapsama alınan pasif sigortalılar ve aile fertlerinin sağlık sigortasından faydalanabilmeleri için yürürlük tarihinden itibaren 10 yıl süre ile Bakanlar Kurulu'nca %5-%10 arasında tespit edilecek oranda sigortalının aylığından prim kesilecektir. Kanun yürürlüğe girdikten sonra yaşlılık aylığı almaya hak kazanan sigortalı, sağlık sigortası primi ödemeye devam edecektir. Ayrıca sigortalılık sona erdikten sonra 90 gün daha yardımlar devam eder, ancak yardımlar sadece

sigortalının kendisi için geçerlidir, eş, çocuk, anne ve baba bu süreye dahil değildir (Alper, 2000). Kanun yürürlüğe girdikten sonra yaşlılık aylığı almaya hak kazananlardan prim kesilmesine yönelik uygulama, emekli maaşları geçim standartlarının altında olduğu için kıt kanaat geçinen emeklilerimizin çok zor durumda kalmalarına neden olmaktadır.

Sigortalılığın sona ermesinden sonra 90 günlük süre boyunca yalnızca sigortalıya sağlık yardımı yapılmasına devam edilmesi, diğer aile üyelerinin dışarıda bırakılması şaşırtıcıdır. 90 günlük süre tanımaktaki amaç, sigortalının sigortalılığı sona ermeden önceki dönemde herhangi bir şekilde hastalıkla ilişkisinin bulunup, hastalık belirtilerinin bariz bir şekilde ortaya çıkmaması olduğuna göre, aynı tehlike sigortalının aile üyeleri için de geçerli olmaktadır. Aynı sürenin aile üyelerine de tanınması yerinde olacaktır.

Hamilelik ve doğum dönemlerinde sağlık birimlerinin uzaklığı veya yetersizliği nedeniyle yeterli hizmet alınamamakta, ilkel koşullarda doğum olayı gerçekleşmekte, bu durum da anne ve çocuk sağlığını tehdit ederek riskleri arttırmakta, kalıcı sağlık problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Erken teşhis ve tedavi ile giderilebilecek olan problemler büyüyerek, daha uzun süreli ve masraflı tedavileri gerekli kılmaktadır. Bu durum anne ve çocuğun bir süre sağlıklı yaşamalarının yanısıra, sigorta kurumunun masraflarını arttırmakta, tarım sektöründe önemli bir işgücü olan kadının işgünü dolayısıyla da gelir kaybetmesine yol açmakta, aile üyelerinin bakımını büyük ölçüde kadın karşıladığından hanehalkının da zor durumda kalmasına neden olmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 25.

maddesi, ‘analık ve çocukluk özel bir özen ve yardım görmek hakkına maliktir’ demektedir.

SSK’na göre bir işçi için kurum tarafından alınan prim oranı, işçinin ücretinin %33,5’i ile %39’u arasında değişmektedir. Sigortalı işçinin ödemesi gereken prim oranı %14, işverenin ödemesi gereken prim oranı en az %19,5’tir. Tarım İşçileri SSK’nın 30. maddesinde tarım işçisinin ödemesi gereken prim oranı %30 olarak tespit edilmiştir ve primlerin tamamını işçi ödemektedir. Tarım işçisi diğer işçilerden % olarak daha fazla prim ödemektedir ve işverenin de hiçbir sorumluluğu yoktur.

İşyeri ve eviçinin kırsal kesimde iç içe geçmiş olması iş kazalarının tespitini güçleştirmektedir.

29.12.1992 tarihinden önce 2926 sayılı kanuna tabi sigortalıların primleri Haziran ve Aralık aylarının sonunda 2 dönemde ödenirken, bu tarihten sonra 92/4016 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Mart, Haziran, Eylül, Aralık ayları sonunda olmak üzere 4 dönemde ödenmektedir. Süresi içinde ödenmeyen primler için gecikilen her ay için 21.07.1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunla belirlenen gecikme zammı uygulanmaktadır. Sigortalının prim borcu 36. maddeye göre Bakanlar Kurulu kararı ile ürün bedellerinden tevkif suretiyle tahsil edilebilmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları, iktisadi devlet teşekkülleri, gerçek usulde vergiye tabi mükellefler, satın aldıkları ürün bedellerinden prim borçlarını mahsup edebilirler. Tevkifat oranı % 1’dir. Bu uygulama aynı zamanda kayıt ve tescil yaptırmayanların re’sen tescil yoluyla sigortalı olmalarını sağlamaktadır (ÇSGB, 2001(b)).

2926 sayılı kanuna tabi sigortalılar askerlik borçlanması yapabilmektedirler. Primler sigortalının bulunduğu basamak esas alınarak hesaplanmakta ve talep tarihinden itibaren 3 ay içinde ödenmesi gerekmektedir. Bu süre oldukça kısadır. Sürenin uzatılması sigortalıyı büyük ölçüde rahatlatacaktır. Aynı zamanda bulunulan basamak üzerinden hesaplama yapılması uygun değildir. Zira düşük basamaklarda iken askerlik borçlanması için başvurular daha az prim ödeyecekken, yüksek basamaklarda başvuru yapanlar daha yüksek prim ödemek zorundadırlar. Oysa borçlanılan süre açısından bir fark yoktur. Sabit bir basamağın belirlenerek borçlanmaya esas alınması daha uygun olacaktır.

Askerlikte geçirilen sürenin borçlanılmasında SSKurumu ve Bağ-Kur'a bağlı sigortalılar arasında borçlanma miktarları açısından farklılıklar bulunmaktadır. Bağ-Kur'a tabi sigortalılar başvurdukları tarihte bulundukları basamak üzerinden primleri ödeyecekleri için, prim miktarı 22 milyon 596 bin 613 TL (1. basamak) ile 104 milyon 210 bin 260 TL (24. basamak) arasında değişirken, SSKurumu'na tabi sigortalılar talep tarihinde prime esas kazancın alt sınırının tutarı üzerinden hesaplanan prim tutarını (98 milyon 274 bin 987 TL) ödemektedirler. Bu büyük farklılıkların ortadan kaldırılması, sigortalıları ve yakınlarını mağdur etmeyecek şekilde bir çözüm yolu bulunması yerinde olacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı'nın yayınladığı İstatistik Yıllığı 2000'de SSKurumu'nun yataklı sağlık tesisleri ile ilgili temel bilgiler yer almaktadır. İl bazında verilen bilgiler incelendiğinde bazı illerde yataklı sağlık tesisi olmadığı, çoğu ilde de tek sağlık tesisi olduğu görülmektedir. Özellikle doğu illerinde sağlık tesisleri yetersizdir. 10 bin

nüfusa düşen sağlık personeli sayısına baktığımızda hekim sayısı 2,58, diş hekimi 0,18, ebe 0,48, hemşire 2,69'dur. Bu veriler personelin ne kadar yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. SSKurumu'na bağlı hekim sayısı 8 bin 159, diş hekimi sayısı 576, hemşire+ebe sayısı 10 bin 8'dir. Kurumun sağlık tesisinin bulunmadığı yerlerde veya tedavinin kurumca sağlanamadığı durumlarda hizmetin satın alınması yoluna gidilmektedir. Üniversite hastaneleri, devlet hastaneleri veya özel sağlık kuruluşlarından hizmet satın alınmaktadır.

2926 sayılı kanuna tabi sigortalılar 01.01.1999'da yürürlüğe giren 4386 sayılı kanunla sağlık sigortası kapsamına alınmışlardır (ÇSGB, 2001(b)). Daha önceki dönemde sigortalıların sağlık sigortası kapsamı dışında bırakılması çok büyük bir eksikliktir. Sağlık toplumun bütün bireylerini ilgilendiren toplumsal bir sorundur. Bir bireyin sağlıksız olması, diğer bireyleri de yakından ilgilendirmektedir. 2926 sayılı kanuna tabi sigortalıların sağlık sigortası kapsamına alınmasında çok geç kalınmıştır. Özellikle kırsal kesimde yaşamak zorunda kalan bu kesim, zaten sağlık tesislerinin yetersizliği dolayısıyla gerekli erken teşhis ve tedaviden uzaktırlar. Kentlerdeki olanaklardan minimum düzeyde yararlanmaktadırlar. Muayene ve tedavi masraflarının da yüksek olduğu ve bu kesimin gelirinin de düşük olduğu dikkate alınırsa bu adımın atılmasındaki gecikmenin ciddiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

V. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

A. AMAÇ

Tarım çalışanlarının sosyal güvenlik sorunları üzerine yapılan bir çalışmaya alan araştırmasının kazandıracağı açılımlardan yararlanmak için bir örnek olay incelemesi eklenmiştir. Geniş çaplı ve temsil yeteneğine sahip bir örneklem üzerinde çalışma olanağı gerek zaman, gerekse de mali açıdan bu çalışmanın boyutlarını aşmıştır. Ama yine de, belirli bir bölgede olsa dahi, kırsal kesim çalışanlarının kendi sorunlarını, kendi ağızlarından dinleme fırsatını yakalamak ve sınırlı ölçülerde bir alan araştırmasının getirilerinden yararlanmak için Ankara ili Kazan ilçesine bağlı iki köyde çalışma gerçekleştirilmiştir.

B. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yapılan bu çalışmada öncelikle İç Anadolu Bölgesi seçilmiş, daha sonra da bölge içinden Ankara ili ve il içinden de bir ilçe ve bu ilçeye bağlı iki köyde araştırma yapılması düşünülmüştür. Neden bu yerleşim yerlerinin seçildiği aşağıda ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

İl olarak Ankara'nın seçilmiş olmasının birinci nedeni araştırmanın yürütülmesinin daha kolay olmasıdır. Bölgeye daha yakın olmanın verdiği avantajla araştırmada ortaya çıkabilecek eksiklikler de daha kolay giderilebilecektir. Bununla birlikte aşağıda da belirtileceği gibi Ankara tarımsal faaliyet açısından da İç Anadolu Bölgesi'nde önemli bir yere sahiptir. Öncelikle Ankara'daki 2925 ve 2926 sayılı kanunların kapsamında yer alanların sigortalılık durumlarına bakalım.

2000 yılı itibariyle SSKurumu'na kayıtlı 2925 sayılı kanuna tabi toplam 184.675 tarım sigortalısı bulunmaktadır. Sigortalıların 1650 tanesi Ankara

SSKurumu Müdürlüğü'ne kayıtlıdır. Ankara'da SSKurumu kapsamındaki nüfus toplam 2.590.874'tür.⁶ Ankara'da tarım sigortalılarının SSKurumu kapsamındaki toplam nüfusa oranı %0.06'dır (ÇSGB, 2000(b)).

2000 yılı itibariyle Bağ-Kur'a kayıtlı (1479 ve 2926 sayılı kanun kapsamında) 3.312.694 aktif sigortalı, 1.277.444 pasif sigortalı bulunmaktadır. Bağımlılar dahil olmak üzere toplam 15.036.318 kişi sosyal güvenlik kapsamındadır. Aktif sigortalıların 888.645'i (%26,82) 2926 sayılı kanuna tabi sigortalılardır ve bunların 29.096'sı (%3,27) Ankara'da kayıtlıdır. Ankara'da bulunan aktif sigortalıların %74,45'i ikinci basamakta yer almaktadır (ÇSGB, 2001(a)).

Araştırmanın yapılacağı yerin seşiminde kullanılan veriler, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1998 yılına ait (1996 yılı verilerini iēeren) Ekonomik ve Sosyal Göstergeler adlı yayınında, 1991 yılında yapmış olduğu Genel Tarım Sayımı ve 1981 yılında yapmış olduğu Köy Envanter Etüdü araştırmalarında ortaya ēıkan verilerdir. Belirtilen yıllardan sonra aynı araştırmaların tekrarlanmamış olması nedeniyle en yeni veriler bu yıllara aittir.

1996 yılı itibariyle bitkisel üretim miktarı alanında ton itibariyle İē Anadolu Bölgesi Türkiye üretiminin %25'ini üretmektedir. Ankara ili ise İē Anadolu Bölgesi toplam bitkisel üretiminin %15'ini üretmektedir. Bitkisel retim büyük ēoğunluğunu tarla ürünleri (tahıl, baklagil, endüstriyel bitkiler, yağılı tohumlar, yumru bitkiler) oluştırmaktadır. Ankara ilinde tarla ürünlerinin toplam ürün iēindeki payı %72'dir (DİE, 1998).

⁶ Toplam nüfus iēinde yer alan eş-ēocuk, ana-babanın (bağımlılar) sayısı hakkında sağıklı bilgi olmadığından yapılan anketler sonucu tespit edilen katsayılar sonucu bulunmaktadır.
Bağımlılar=(Zorunlu sigortalılar*3,17)+((Malllk aylığı alanlar+Yaşlılık aylığı alanlar)*2,23)+(Tarım sigortalısı*4) (ÇSGB, 2000(b):50).

Ankara'da toplam 927 yerleşim yerinde 85.069 hanehalı bulunmaktadır ve bunların %80,53'ü temel tarımsal faaliyette bulunmaktadır. Türkiye'de bulunan toplam 232.639.315 dekar tarım alanının %4,29'u Ankara il sınırları içerisinde. Toplam ekili tarla arazisi miktarında da Ankara Türkiye'nin %4,12'sine sahiptir (DİE, 1992)⁷.

Ankara'da bulunan 927 yerleşim yerinden 342'si (%36,89'u) dışardan mevsimlik işçi almakta, 119'u (%12,83'ü) ise dışarıya mevsimlik işçi vermektedir (DİE, 1992):

Köy Envanter Etüdü adlı yayında belirtilen araştırma 1981 yılına ait olduğundan listelerde şu andaki bazı ilçelerin adı hiç geçmemektedir. Bunun yanında adı geçen bazı ilçelerin ve bu ilçelere bağlı birçok köyün şu andaki durumları çok farklıdır. O yıllarda tarımsal faaliyetle uğraştıkları görülen köyler şu anda imarlı yerleşim yerleri konumundadır. Bu durum halihazırda tarımsal faaliyetle uğraşan diğer ilçelerin ve köylerin tarımsal alandaki önemini arttırmaktadır.

Ankara'daki köylerin birinci derecedeki geçim kaynağı tarla ziraati (%73), ikinci derecedeki geçim kaynağı ise hayvancılıktır (%23,2) (DİE, 1984).

Ankara'nın tarım üretimindeki göreceli önemi ve tarımsal nüfusun boyutu Ankaralı tarım üreticilerinin sorunları üzerine bir çalışma yapma konusunda fiziki kolaylıkların yanı sıra bir cesaret kaynağı oluşturmuştur. Başkent oluşu ve büyük bir kentin çok yakınında yaşamaları dolayısıyla Ankara, tarım çalışanlarının farklı

⁷ Yıllar içinde tarım arazilerinin bir kısmı ortadan kaldırıldığı için, belirtilen miktarların (oranların) ne yönde değişmiş olduğunu söylemek mümkün değil.

özellikler sergilemesi olasılığını gözardı etmemekle birlikte, bu bulgular geneldeki tarım çalışanları hakkında ortalama bilgiler sunabilecektir.

Olay incelemesi Kazan ilçesinin İymir ve Yazıbeyi köylerinde gerçekleştirilmiştir. Bu köylerin seçilmesinin sebepleri, merkeze yakın olmaları dolayısıyla ulaşımlarının kolay olması ve araştırmaya katılımın yüksek bir seviyede olması, soruların açıklıkla yanıtlanabilmesi için köyde yaşayanlar tarafından tanınan birinin tanınmakta olmasıdır. İymir köyü 15 haneden, Yazıbeyi köyü ise 30 haneden oluşmaktadır. Hanelerden bazılarının ancak belirli dönemlerde köyde oturması, bazılarının ise araştırmanın yapıldığı dönemde hanelerinde bulunamaması sebebiyle 33 hane ile görüşülebilmıştır. Çalışma saatleri içinde çalışanların çalışma mekanında işten alıkoyulması bazı güçlüklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, özellikle yevmiyeli işçi çalıştıranların güvensizliği karşılaşılan bir başka sorun olarak gösterilebilir. Köy halkı ile bağlantının kurulmasına yardımcı olan kişinin (köyde uzun süre öğretmenlik yaparak emekliliğe ayrılmış öğretmenin yine köyün bağlı olduğu ilçede yaşayan oğlu) yardımları ile bu sorunların hafifletilmesi sağlanmıştır. Her iki köy de faaliyetlerin yoğun olduğu dönemlerde göç almaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde söz konusu köylere Konya'dan çalışmaya gelen göçmen işçilerle de görüşülmüştür. Göçmen işçilerin yanı sıra ilçe merkezinde ikamet eden, yevmiyeli olarak çalışan işçilerle de görüşme imkanı bulunmuştur. Araştırma kapsamında 24 göçmen işçi (mevsimlik), 27 yevmiyeli işçi ile birlikte toplam 102 kişiyle görüşülebilmıştır.

Konya'dan gelen göçmen işçilerin kalabilecekleri herhangi bir yer bulunmadığından yanlarında getirmiş oldukları çadırları kullanmakta ve köyün

uygun bir yerine yerleşmektedirler. Göçmen işçilerin en büyük sorunları konut ve temizliktir. Havaların sıcak olduğu günlerde, çadır ihtiyaçlarını bir ölçüde karşılasa da, soğuk ve yağışlı havalarda çok zor durumda kalmaktadırlar. Kalabalık bir ailenin tek gözlü bir çadıra sığmaya çalışması da zordur. Suyu, köyün çeşmesinden taşıyarak temin etmeye çalışmaktadırlar. Tuvalet ihtiyaçlarını giderebilecekleri, banyo yapabilecekleri herhangi bir mekan bulunmamaktadır. Yemek yapmak ve su ısıtmak için ya küçük tüp kullanmakta ya da ateş yakmaktadırlar. Tarlada çalışmakta olan göçmen işçilerin her gün banyo yapabilmeleri için gerekli olan su miktarının temin edilebilmesi için onlarca kere çeşmeye gidilmesi gerekmektedir. Tuvalet ihtiyaçlarını çadırlara yakın açık mekanlarda giderdikleri için temizlik ve koku ayrı bir sorun olarak karşılarına çıkmaktadır. Hem göçmen hem de yevmiyeli işçiler sabah ve akşam yemeklerini kendileri karşılamakta, öğle yemeklerini ise işveren vermektedir. Bazı işverenlerin zaman zaman yemek vermediğine de rastlanmaktadır. Göçmen işçiler bu durumda çadırlarına yakın oldukları takdirde yemeklerini kendileri karşılamakta, uzakta bir yerde iseler öğle yemeği yememektedirler. Yevmiyeli işçilerin ise öğle yemeğini temin etme şansları yoktur.

C. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamında görüşme yapılanların %58,8'i kadın, %41,2'si erkektir. %11,8'i okur-yazar, %47,1'i ilkokul, %26,5'i ortaokul, %14,7'si lise mezunudur (Grafik 1). Hanelerin %85'inde elde edilen gelir hanedeki başka bir aile ile paylaşılmamaktadır.

Genellikle tarım ve hayvancılık bir arada yürütülmekte olup, hayvancılık çok gelişmemiştir. Hayvan sayısı tarımdan arta kalan zamanda bakılabilecek seviyede tutulmaya çalışılmıştır. Büyükbaş ve kümes hayvanları yetiştirilmekte, elde edilen

ürünlerden hanenin ihtiyacını karşılamaya yetecek kadarki kısmı alıkonulup, artan kısmının satılması yoluna gidilmektedir. Hayvanların bakımı çoğunlukla kadınlar ve çocuklar tarafından üstlenilmektedir. Ürün satışı da kadınlar tarafından yapılmakta, ancak elde edilen kazanç aile reisine verilmektedir. Ailenin masraflarını erkek karşıladığı için para ona teslim edilmektedir. Elişi yaparak az da olsa bir miktar para kazanan kadınlar da bulunmaktadır. Bu kadınlar elde ettikleri parayı aile reisine vermek yerine kendi ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmaktadırlar. Aile reisi uğraşılan bu ikincil faaliyetten ne kadar gelir elde edildiğini de bilmemektedir. Kadınlar aile reisinin parayı almak isteyeceğini de düşünerek bu işi genellikle gizli yapmakta veya elde ettikleri kazancı az göstermektedirler.

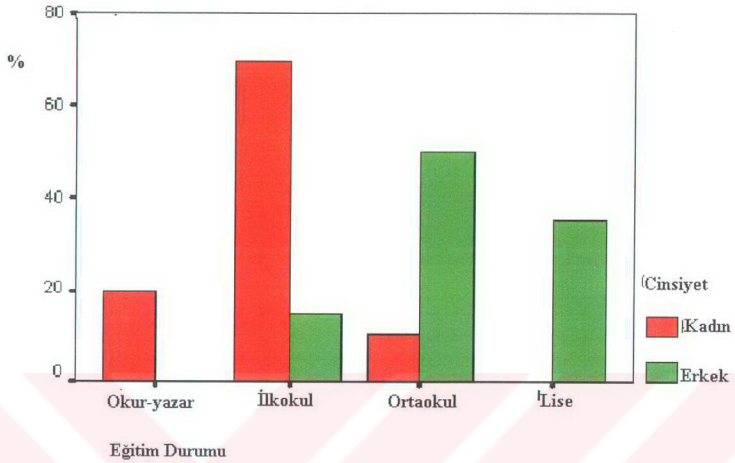
Kendi nam ve hesabına veya ortakçı-kiracı olarak çalışan kadına rastlanamamıştır. Kadınlar mevsimlik, yevmiyeli ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Yevmiyelilerin %88,8'i, mevsimlik çalışanların ise %75'i kadındır. Erkeklerin ise %71,4'ü kendi nam ve hesabına çalışmaktadır. Erkeklerden de ücretsiz aile işçisi olarak çalışan bulunmamaktadır.

Görüşme yapılanların %67,64'ü iş kazasına uğramış, bunların %13'ünde iş kazası kalıcı bir iz bırakmıştır.

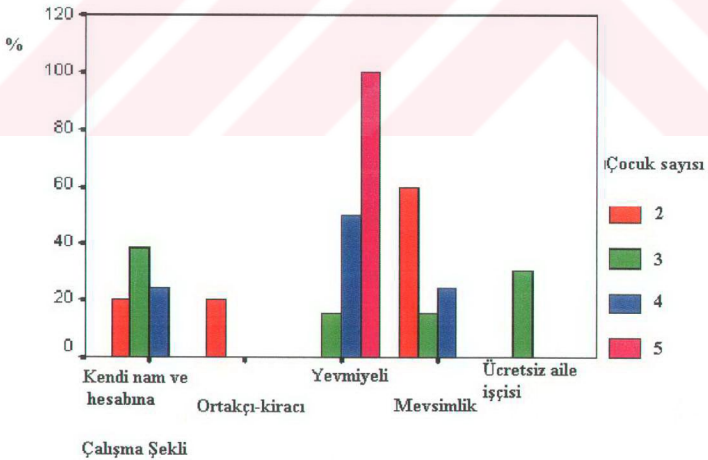
Kendi nam ve hesabına veya ortakçı-kiracı olarak çalışanların hanelerinde, %90,9 oranında gelir getiren bir işte çalışan 1 kişi varken, yevmiyeli ve/veya mevsimlik işçi olarak çalışanların tamamının hanelerinde gelir getiren bir işte çalışan 2 veya 3 kişi bulunmaktadır.

Kendi nam ve hesabına ve ortakçı-kiracı olarak çalışanların %87,5'inin 3 ve daha az sayıda çocuğu bulunmaktayken, yevmiyeli olarak çalışanların genellikle

Grafik 1

Grafik 2

3'ten fazla çocuğu bulunmaktadır. Mevsimlik alışanların 2-3 ocuk sahibi oldukları ortaya ıkımıştır, ancak mevsimlik çalışanların genellikle 30 yaşın altında oldukları dikkate alınırsa, ocuk sayılarının artma ihtimali olduğu ortaya çıkılmaktadır (Grafik 2).

Kendi nam ve hesabına çalışanlarla, ortakçı-kiracı olarak çalışanların %63,6'sı ikinci bir işte çalışmazken, mevsimlik çalışanların %71,4'ü ikinci bir işte çalışmaktadırlar. Yevmiyelilerin ise %77,7'si ikinci bir işte çalışmamaktadır, ancak yevmiyeliler genellikle köylerin bağlı bulunduğu ilçede oturan kadınlar olduğu düşünüldüğünde, oranın yüksek olmasının nedeni ortaya çıkılmaktadır. Araştırmaya katılanların %29,4' asıl faaliyetine ek olarak ikinci bir iş ile uğraşmaktadırlar. İkinci bir iş olarak nakliyecilik ve elişi yapılmakta, ortakçı-kiracı veya yevmiyeli olarak çalışılmaktadır.

Yevmiyeli kadınların %33,3' hamilelik/doğum dönemlerinde çalışmaya devam ederken, %66,6'sı sadece 1 ay çalışmaya ara vermiştir. Mevsimlik alışan kadınlar da hamileliklerinin son dönemi veya doğum dönemi çalışma dönemleriyle çakıştığı zamanlarda, çok az bir süre (1 haftadan az) alışmaya ara vermişlerdir. Ücretsiz aile işçilerine baktığımızda tablo biraz daha farklıdır. Ücretsiz aile işçisi kadınlar kendi nam ve hesabına veya ortakçı-kiracı olarak çalışan hanelerde yer almaktadırlar. Bu gruptaki orta yaş ve orta yaş üstündeki kadınların söz konusu dönemde çalışmaya uzun süre ara vermediklerini (verilen ara 1-2 hafta kadar), oysa genç nesil kadınlarının 2 ay kadar çalışmaya ara verdiklerini, hamilelikleri ilerledikçe çalışma tempolarını düşürdüklerini görmekteyiz. Bu kadınların yapmaları gereken işler, hanedeki çocuklar veya yaşlılar tarafından üstlenilmektedir.

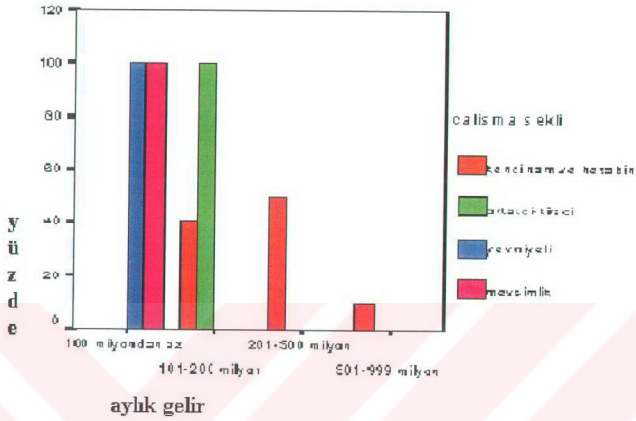
Kendi nam ve hesabına çalışanların %40'ı 101-200 milyon TL, %50'si 201-500 milyon TL, %10'u ise 500 milyon TL'den fazla aylık gelir elde etmektedir. Ortakçı-kiracı olarak çalışanların aylık kazancı 200 milyon TL'yi geçmezken, yevmiyeli ve mevsimlik işçi olarak çalışanların aylık kazancı 100 milyon TL'nin altındadır (Grafik 3).

Kendi nam ve hesabına çalışanların %30'u sigortasızken, yevmiyelilerin %77,7'si, mevsimlik çalışanların ve ortakçı ve kiracıların tamamı sigortasızdır. Yevmiyelilerin %22,2'si sigortalı görünmektedir, ancak yevmiyeli çalışanların genellikle kadınlar olduğu ve bu kadınların bazılarının eşlerinin, anne-babalarının veya çocuklarının sigortalı bir işte çalıştıkları ve kadınların bu sigortalardan yararlandıkları göz önünde bulundurulursa, bu oranın aslında çok daha düşük olacağı anlaşılabaktır (Grafik 4).

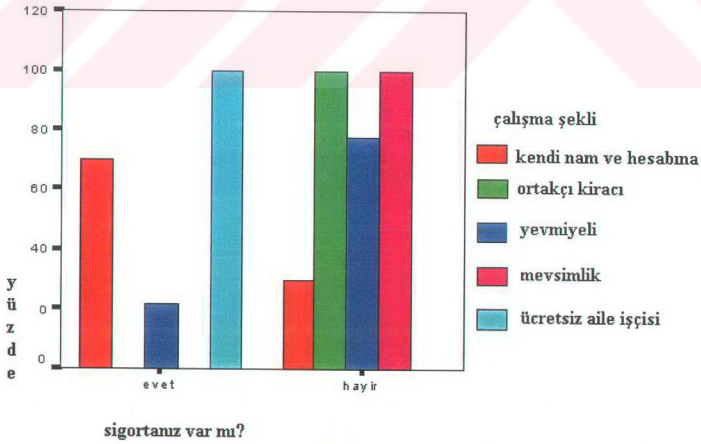
Yüksek gelir elde eden hanelerde yaşayan kişi sayısı, düşük gelir elde eden hanelerde yaşayan kişi sayısından daha düşüktür. İlk gruptaki hanenin hem geliri yüksek, hem hanede yaşayan kişi sayısı azken, ikinci grupta yer alan hanelerde, hem hanenin geliri düşük, hem de hanede yaşayan kişi sayısı çoktur. Bu da hanede kişi başına düşen gelir miktarının çok alt seviyelere inmesine neden olmaktadır.

Aylık geliri 200 milyonun altında olan hanelerdeki çocuk sayısı, aylık geliri 200 milyonun üzerinde olan hanelerdeki çocuk sayısından yüksektir. Bu sonucun ortaya çıkmasındaki asıl faktör, mevsimlik ve yevmiyeli olarak çalışanların aylık gelirlerinin az olmasına karşın, çocuk sayılarının çok olmasıdır.

Grafik 3: Çalışma Şekli İle Aylık Gelir Arasındaki İlişki

Grafik 4: Çalışma Şekli İle Sigortalılık Arasındaki İlişki

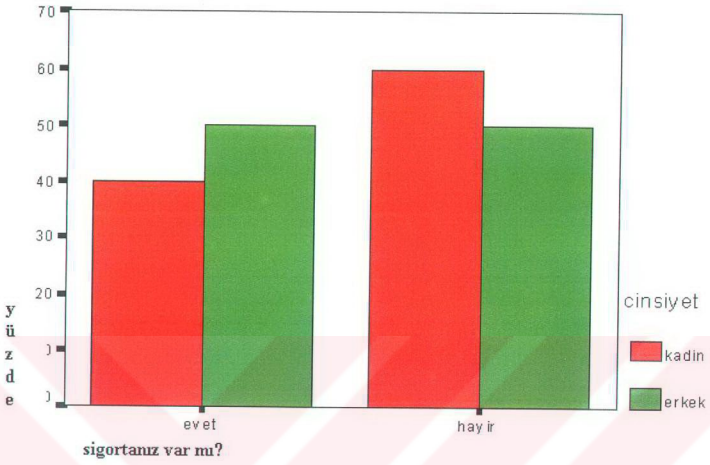

Kadınların %14,2'si hamilelik/doğum döneminde 2 ay, %57,1'i 1 ay çalışma hayatından çekilirken, %28,5'i çalışmaya devam etmiştir. Çalışma hayatından çekilen kadınların %40'ı gelir kaybına uğramıştır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, herhangi bir gelir kaybına uğrama endişesi taşımamaktadırlar. Yevmiyeli ve/veya mevsimlik çalışan kadınlar ise, gelir kaybına uğrama endişesiyle çalışma hayatından mümkün olduğunca çekilmemektedirler. Köyde yaşayan bazı kadınlar, yevmiyeli veya mevsimlik çalışan bazı kadınların çalışma esnasında doğurup, tekrar çalışmaya devam ettiklerine şahit olmuşlardır.

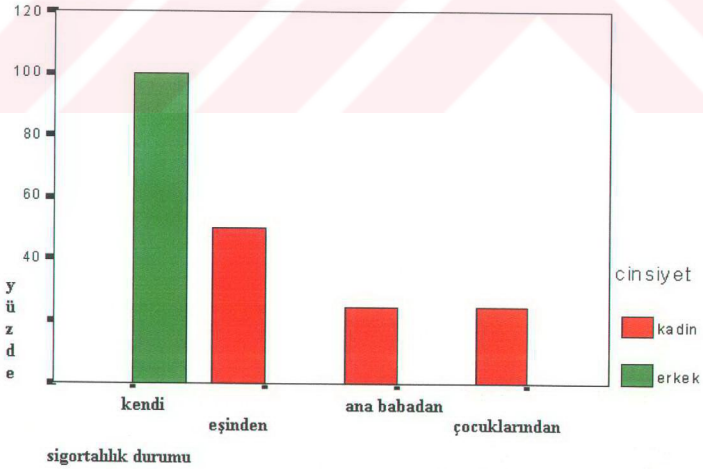
Arazi çoğunlukla erkeklere aittir. Arazi miktarına baktığımız zaman %40'ının arazi miktarı 101-250 dekar, %30'unun arazi miktarı 100 dekardan az, %30'unun arazi miktarı ise 251 dekardan çoktur.

Ankete katılan kadınların %60'ının, erkeklerin ise %50'sinin sigortası bulunmamaktadır (Grafik 5). Sigortası olanların %73,3'ü Bağ-Kur'a, kalan kısmı ise SSKurumu'na kayıtlı durumdadır. Yine sigortalı olanların %46,6'sı kendi adına sigortalı iken, %26,6'sı eşinden, %13,3'ü anne ve babasından, %13,3'ü ise çocuklarından faydalanmaktadır. Kadınlardan sigortası olanların ise kendi adlarına sigortalı yoktur, eşlerinden, çocuklarından veya anne ve babalarından yararlanmaktadırlar (Grafik 6). Sigortalılık %57,1 oranında zorunluluktan doğmuş, %28,5'i yakınları tarafından özendirilirken, %14,2'si başkalarınınca özendirilmiştir. Köyde genellikle eğitilmiş insanlar (doktor, öğretmen vb.) ve muhtarın sözü geçmektedir. Köyde yaşayan veya sık sık köye gelen eğitilmiş insanların ve sigorta kurumlarından bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışması yapmak amacıyla köylere

Grafik 5: Cinsiyet ile Sigortahlık Arasındaki İlişki

Grafik 6: Cinsiyet ile Sigorta Şekli Arasında İlişki

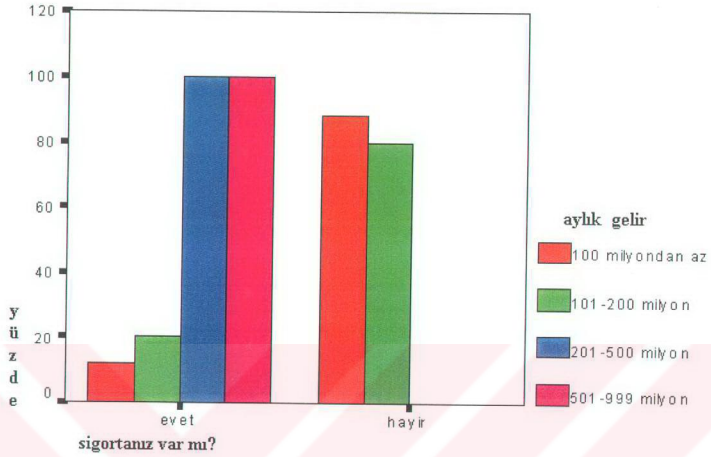
görevli olarak gönderilmiş olanların sigortalı olunması konusunda yararlı oldukları tespit edilmiştir.

Sigortalı olmayanlarla, anne-babasından, eşinden, çocuklarından sigortalı (bağımlı sigortalı) olanların %93,ü sigortalı olmak istemektedirler. Bağımlı sigortalı olup, kendi adına sigortalı olmak isteyenlerin asıl amacı, kendi emekli maaşlarını almaktır. Bağımlı sigortalı olup, kendi adlarına sigortalı olmak istemeyenlere de rastlanmıştır. Bu kesim, bağımlı sigortalılığı yeterli görmekte ve kendi adına sigortalı olmayı gereksiz bulmaktadır.

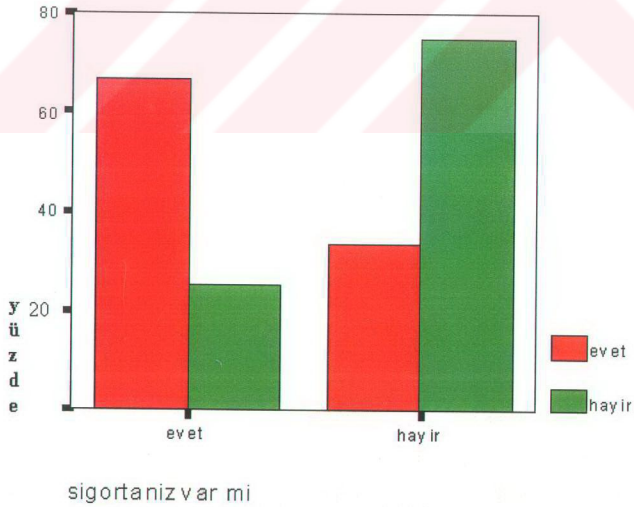
Sigortalı olanların %66,6'sı sigortanın ihtiyaçlarını yeterince karşıladığı görüşünderken, kalan kısmı ihtiyaçların yeterince karşılanmadığından, maaşının az, kapsamının dar ve getirisinin düşük olduğundan şikayetçidir. Kadınların tamamı sigortanın ihtiyaçlarını yeterince karşıladığını söylerken, erkeklerin %71,4'ü sigortanın ihtiyaçlarını yeterince karşılamadığı görüşündedir. Kadınların sigortalılık konusundaki bilincinin az olduğu gözlemlenmiş, sigortalılığın hastalık dönemindeki masrafları karşılamasının ve emeklilik döneminde bir miktar maaş ödenmesinin kadınlar için yeterli görüldüğü tespit edilmiştir. Sigortanın ihtiyaçları karşılamadaki yeterliliğinin de bu nedenlerle ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Sahip olunan arazi miktarı arttıkça gelir arttığından sigortalılık da artmaktadır. 100 dekarın altında arazisi olup sigortalı olanların oranı %50 iken, 100 dekardan fazla arazisi olanların sigortalılık oranı %87,5'e çıkmaktadır. Aylık geliri 200 milyonun üzerinde olanların tamamı sigortalıyken, geliri 200 milyonun altında olanların sigortalılık oranı çok düşüktür. Bu sigortalıların büyük çoğunluğunu da bağımlı sigortalılar oluşturmaktadır. (Grafik 7).

Grafik 7: Aylık Gelir ile Sigortahlık Arasında İlişki

Grafik 8: Sigortahlık ile Hamilelik/Doğumda Tıbbi Yardım Alma İlişkisi

Sigortası olanların bir kısmı kendi veya aile üyelerinden biri hastalandığında, iş kazasına uğradığında veya meslek hastalığına yakalandığında hiç yardım almadan masrafları karşılayabilirken, bir kısmı dışardan yardım alarak masrafları karşılayabilmektedir. Oysa sigortası olmayanlar aynı durumla karşı karşıya kaldıkları zaman büyük çoğunlukla masrafları hiç karşılayamamakta, düşük bir kesim ise yardım alarak karşılayabilmektedir. Masrafları karşılayamadıkları için sigortasız olanlar acil bir durumla karşılaşmadan sağlık kurumlarına başvurmamaktadırlar. Bu da doğal olarak sağlık sorunlarının derinleşmesine ve ağırlaşmasına neden olmaktadır.

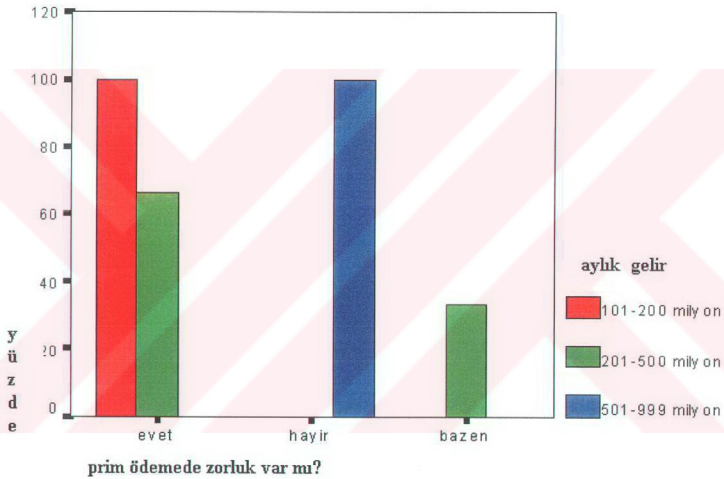
Kadınların %57,1'i hamilelik/doğum dönemlerinde tıbbi yardım almamıştır. Sigortası olan kadınların %66,6'sı bu dönemde tıbbi yardım alırken, sigortası olmayanlarda bu oran %25'e düşmektedir. Şu anda sigortalı olan bazı kadınların hamilelik/doğum dönemlerinde sigortalarının bulunmadığı göz önünde bulundurulursa, yukarıda belirtilen %66,6'lık oran daha da yükselecektir. Çünkü, o dönemde sigortalarının olması, tıbbi yardım almak için daha istekli olmalarına yol açacaktır. (Grafik 8).

Maluliyet, yaşlılık, ölüm durumu ile karşı karşıya kaldıkları zaman, sigortası olanlar geçimlerini sağlayabilecekleri veya çocuklarının takviyesi ile geçinebilecekleri inancını taşıyorken, sigortalı olmayanlar çocuklarının yanında, anne-baba ve komşu-akraba yardımına da ihtiyaç duyduklarını/duyacaklarını belirtmektedirler.

Sigortalı olup, sigortalılığı devam edenlerin ve aylık geliri 500 milyon altında olanların %75'i prim ödemede sürekli güçlük çekerken, kalan kısmı zaman

zaman zorluklarla karşılaşmaktadır. Aylık geliri 500 milyonun üzerinde olanlar ise zorlanmadan primlerini ödeyebilmektedirler. Yevmiyeli ve mevsimlik çalışmakta olanlardan daha önceki dönemlerde SSKurumu'ndan sigorta yaptıranlara rastlanmış, (gelirleri düşük olduğundan) primleri ödeyemedikleri için sigortalılıkları sona ermiştir (Grafik 9).

Grafik 9: Gelir Miktarı ile Prim Ödeme Arasında İlişki

D. DEĞERLENDİRME

Tarım sektöründe çalışanların ister kendi nam ve hesaplarına olsun, ister ortakçı-kiracı, ister yevmiyeli veya mevsimlik işçi olarak çalışıyor olsunlar sigortalılık oranlarının çok düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Sigortalılık oranının düşük olmasının asıl nedeni elde edilen gelirin geçinmeye bile yetmeyecek düzeyde

olmasıdır. Elde ettikleri gelire baktığımızda, ödenmesi gereken sigorta primlerinin gelirleri içinde oldukça yüksek bir oranı temsil ettiği görülmektedir. Tarım sektöründe kendi nam ve hesabına çalışanların gelir düzeyi ortakçı-kiracı, yevmiyeli ve mevsimlik çalışanlardan daha yüksek olduğu için, bu kesimde sigortalılık oranı daha yüksektir. Yevmiyeli ve mevsimlik çalışanların günlük kazancı 10 milyon TL'dir ve her gün çalışmak için iş de bulamamaktadırlar. İlçeden gelen yevmiyeli kadın işçiler ayda ortalama 3-4 gün iş bulabildiklerini belirtmişlerdir. Sigortalı olmayanların tamamı sigortalı olmak, pasif sigortalıların bir bölümü de kendi adlarına sigortalı olmak istemektedirler. Pasif sigortalıların kendi adlarına sigortalı olmak istemelerinin sebebi, yaşlılık dönemlerinde kendi maaşlarının olmasını istemeleridir.

Primlerin yüksek olması sebebiyle ailede 1 kişinin aktif sigortalı olması, kalanların da pasif sigortalı olması ilk adımda yeterli görülmektedir. Ailede 1 kişinin sigortalı olabileceği durumda, bu hak öncelikle erkeklere tanınmaktadır. Sigorta sisteminden asıl beklenen sağlık harcamalarının karşılanması ve emekli maaşı alınması olduğundan, eşi dolayısıyla sigortalı olan kadınlar, sağlık harcamaları karşılandığı ve eşleri vefat ettikten sonra maaş alabildikleri için pasif sigortalılığı yeterli görmektedirler. Çocukları veya anne-babalarından sigortalı olanlar sağlık harcamaları karşılanıyor olsa bile, kendi maaşları olmadığı/olmayacağı için, kendi adlarına sigortalı olmak istemektedirler.

Aktif veya pasif sigortalı olanlar en küçük yakınmalarında bile sağlık kurumlarına başvururken, sigortalı olmayanlar, masrafları karşılayamayacakları düşüncesiyle, çok ciddi bir rahatsızlıkla karşılaşmadan sağlık kurumlarına

başvurmamaktadırlar. Kadınlar hamilelik dönemlerinde olabildiğince kontrole gitmemekte, ilkel koşullarda doğum yapmaya çalışarak, hem kendi hem de çocuklarının hayatlarını tehlikeye atmaktadırlar. Sigortalı kadınlar da aynı masraflarla karşı karşıya olmalarına rağmen, gelir düzeyleri daha yüksek olduğundan ve diğer sağlık harcamaları için fazla para harcamaları gerekmediğinden, doğum için daha rahat para ayırabilmektedirler.

Tarım sektöründe çalışanların sigortalılık hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları sigortalı olmak istemelerine engel olmamaktadır, sadece sigorta primlerinin tamamının kendileri tarafından ödenmesinin gerekliliği, düzenli ve rahatça geçinebilecekleri düzeyde bir gelirlerinin olmayışı, onları sigortalı olmaktan alıkoymaktadır.

Tarımsal ürünün niteliğine göre çalışma süreleri değişmekle birlikte genelde tarım sektöründe çok uzundur. Genellikle sabahın ilk saatlerinde çalışma başlar ve akşamın ilerleyen saatlerine kadar devam eder. Günlük çalışma süresi belirlenmediği için fazla çalışma ücreti alınamamakta ve hafta tatili yapılamamakta, hafta tatili ücretinden de mahrum kalınmaktadır.

Bütün bunlar yorgunluğu, yıpranmayı, hastalık ve kazaları arttırmaktadır. Bedence bu zedelenmeler, sosyal güvencenin gerekliliğini daha çok hissettirmektedir. Sosyal güvencenin bir insan hakkı olduğu düşünüldüğünde, tarım sektöründe çalışanların ihmal edilmiş olduğu; ama bu nimetten tatmaya hazır oldukları görülmektedir. Bu noktadaki tek sorun, kaldırabilecekleri “kölfe”in azlığıdır. Bu da sosyal devletin çözüm üretmesi gereken önemli noktalardan biridir.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım sektöründe çalışanların önlərindeki ilk ve en önemli engel gelirin düşük olması ve düzensiz elde edilmesidir. Türkiye'deki tarımsal yapıların dengesizliğinin ve işletmelerin miras yoluyla bölünmesinin önüne geçilmesi elde edilen geliri arttıracaktır.

Türkiye'de topraktan elde edilen verim düşük olduğu için, kendi nam ve hesabına ve ortakçı-kiracı olarak çalışanlar yeterli geliri elde edememekte, yevmiyeli ve mevsimlik işçilere de mümkün olan en az ödemeyi yapmaktadırlar. Toprakten en yüksek faydayı elde edebilmek için toprakların en iyi şekilde kullanılması gerekmektedir. Optimum işletme büyüklüğü saptanarak işletme büyüklüklerinin bu değerlerden uzaklaşması engellenmelidir.

Gelişmekte olan ülkeler için tarımsal üretim açısından kendi kendine yeterli olabilmek, sanayiinin ihtiyacı olan tarımsal hammaddeyi üretebilmek çok önemlidir. Türkiye ise tarım politikasının yetersizliği ve yanlışlığı nedeniyle yıllar içinde yeterlilikten uzaklaşarak, dışa bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Uygun tarım politikalarının izlenmesi, tarım sektöründe çalışanların gelirlerini arttırmakla kalmayacak, aynı zamanda ülkeyi dışa bağımlılıktan kurtararak, sanayiinin gelişmesine de katkıda bulunacaktır.

Üretici kaynaklarını en iyi planlayarak üretim yapmak ve ürettiğini en yüksek fiyattan satmak zorundadır. Toplumların zaman içinde tüketim alışkanlıkları değişmektedir. Üreticinin bütün bunları göz önünde bulundurarak en iyi şekilde üretim yapabilmesi kendi çabaları ile mümkün olamamaktadır. Üreticinin üretim

kaynakları, iç ve dış pazarlar, talep ve fiyat konusunda iyi bir şekilde aydınlatılması, bu konuda onun adına araştırmalar yapılması ve iyi yönlendirilmesi gerekmektedir.

Üretici sadece hammadde satarak para kazanmaktadır. Oysa asıl para pazardan kazanılmaktadır. Üreticinin sanayi sektörüne entegre olması, bunu gerçekleştirebilmek için de örgütlenmesi gerekmektedir. Tarımla ilgili bilimsel gelişmelerin ve talep edilen ürünlerle ilgili bilgilerin üreticiye hızla ulaşması sağlanmalı, üretici kooperatifleri teşvik edilmelidir.

Türk tarımı yeterince gelişmediğinden Avrupa ülkeleri tarımı ile rekabet edebilecek durumda değildir. İthal tarım ürünlerinin ülkeye girmesi Türk üreticisini daha zor durumda bırakmaktadır. Türk üreticisinin gelişmiş yöntemlerle üretim yapan dış ülke üreticileriyle eşit koşullarda rekabet edebilecek ve iyi bir gelir elde edebilecek düzeye gelebilmesi için gereken tedbirler alınmalıdır.

Dünya fiyatları ile iç piyasa fiyatları arasında dengesizlikler bulunmaktadır ve bunun sebebi gümrük ve dış ticaret mevzuatlarıdır. Örneğin tarımda kullanılan bir makine iç piyasada 8,5 milyara satılıyorken, aynı makinenin ihraç fiyatı 4 milyardır. Vergiler ve fonlar çok büyük bir yük getirmektedir (TZOB, 1999). Üretimin maliyetinin düşürülmesi ve makine ve teçhizat kullanımının maksimum düzeye çıkarılarak, verimliliğin ve kazancın artırılabilmesi için, uygulanan vergi ve fonların oranı düşürülmelidir.

Üretimin herhangi bir aşamasında meydana gelen tabii felaketler ürünün kısmen veya tamamen zarar görmesine neden olabilmektedir. Sadece üretici değil, ürüne bağlı olarak çalışanlar da, işsiz kalmaları dolayısıyla gelir kaybına uğrarlar.

Birçok gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan ürün sigortasının ülkemizde de uygulamaya geçilmesi ve yaygınlaştırılması yerinde olacaktır.

TC Ziraat Bankası 1990'dan itibaren kredi alan üreticinin borcunu ödemediğinde ölmesi halinde, varislerin veya kefillerin zor durumda kalmamaları için, vade süresince toplam borç üzerinden Başak Sigorta AŞ'nin grup hayat sigortasını yapmakta ve primlerini kredi masraflarına eklemektedir. Banka krediyi güvence altına almaktadır. Doğal afet poliçesi de zorunlu olarak yapılmaktadır (Tanrıvermiş, 1997). Çiftçilerin, ortakçı ve kiracıların ve ailelerinin zor durumda kalmamaları için bu tür uygulamaların çeşitlendirilmesi, kredilerin sigortalanması uygulamalarının yaygınlaştırılması yerinde olacaktır.

Tarımsal kredilerin uygulamadaki faiz oranları %54 ile %118 arasında değişmektedir. Gelir düzeyi düşük olan tarım sektörüne uygulanan bu faiz oranlarının aşağıya çekilmesi gerekmektedir.

Kredilerin geri ödenmesinde ve primlerin yatırılmasında normalden farklı uygulamalar getirilmelidir. Krediyi alan krediyi en iyi şekilde hangi tarihte ödeyebileceğini veya sigortalı primlerini hangi tarihte aksatmadan yatırabileceğini bilir. Krediyi alanın veya sigortalının geri ödeme tarihini kendisinin tespit etmesi uygun olacaktır.

Türkiye'de kaçak işçilik çok yaygındır. İşveren ya kuruma hiçbir bildirimde bulunmamakta, ya çalışan işçi sayısını eksik bildirmektedir. DPT'nin VIII. 5 Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Güvenlik özel ihtisas komisyonu raporuna göre, ülkemizde 2001 yılı itibarıyla, 4 milyon sigortasız işçi olduğu tahmin edilmektedir. Kayıtdışı

çalıştırmanın en yaygın olduğu sektör olan tarım sektörünün en kısa zamanda kayıt altına alınabilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Üreticilerin doğrudan desteklenmesi amacıyla kısa bir süre önce uygulamaya konulan doğrudan gelir desteği programı üretim aşamasının başlangıcında üreticiye ödeme yapılması yolunu öngördüğünden bir çeşit karşılıksız kredi niteliğini taşımaktadır. Yalnız, uygulama bir süre sonra tamamen ortadan kalkacaktır. Desteksiz kalan üreticinin üretimle olan bağı kopunca tarım dışı alanlarda nasıl çalışacaktır? Doğrudan gelir desteğinden topraksız aileler ve mevsimlik işçiler faydalanamamaktadırlar. Zaman içinde üretimden vazgeçme durumunda bu kesimin iş alanları daralacaktır. Doğrudan gelir desteği programına ek olarak, mevsimlik ve yevmiyeli çalışanlar için programlar geliştirilmelidir.

Doğrudan gelir desteği programı kapsamında IMF'ye gönderilen 18 Aralık 2000 tarihli niyet mektubuna göre ödemelerin yılda 2 taksitle yapılacağı ve ilk taksidin 2001 yılının 2. ayında ödeneceği belirtilmiştir (Güneş ve diğerleri, 2002). 2002 yılının ortalarına gelindiği halde ödemelere daha yeni başlanmış ve henüz tamamlanmamıştır. Uygulamaya geçilen programların aksatılmadan yürütülmesi ve zaten az ve düzensiz gelir elde eden üreticinin zamanında ödeneklerine kavuşması sağlanmalıdır.

Örgütlenme yaşam düzeyini iyileştirme ve geliri arttırmada önemli bir araçtır. Türkiye'de de tarım çalışanlarının belirli yapılar içinde örgütlenmesi örgütlenmeye özendirilmesi ve bu örgütlülük içerisinde bilinçlenerek pek çok sorunun üstesinden gelebilmesi sağlanmalıdır.

Tarımla ilgili kamusal örgütler ve meslek örgütleri, kooperatifler, vakıflar ve özel kuruluşlar ortak amaçları için işbirliği yaparak, birlikte politikalar geliştirmeli, uyum içinde çalışmalı, amaçlarına ulaşmak için gerekli araçlarını ortaklaşa kullanmalıdırlar.

Sigortasız olanların sisteme dahil edilebilmesi, sigortalılığın yaygınlaştırılabilmesi için, primlerin zamanında ödenmesinin gerekliliği anlatılmalı ve primlerin ödenmesinin aksamaması için gelir düzeyi yükseltilmeli, denetim mekanizmasının etkinliği artırılmalı, bunun için kurumların yeterli denetim personeli bulunmalı, bürokratik işlemler azaltılmalı, sigortalının gerektiğinde kurumla en kısa sürede ve en etkin şekilde iletişim kurabilmesi sağlanmalı, kırtasiyecilik azaltılmalı, sorunların en kısa sürede çözüme kavuşması için merkeziyetçilik mümkün mertebe en aza indirilmeli, kurum teşkilatı mümkün olduğunca yaygınlaştırılmalı, bilinç düzeyi yükseltilmelidir. Sözleşmeli tarım uygulamasında sözleşme yapılan firmalar sözleşme yaptıkları üreticilerde sigortalı olma şartı arayabilirler ve bu üreticilere ödeme yaparken sigorta primlerini kesebilirler.

Tarımda çalışan kesimin ve aile üyelerinin sigorta kapsamı dışında kalmalarına sebep olan en büyük iki engel gelir yetersizliği ve bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olmamalarıdır. Bu kesimin tamamen sosyal güvenliğe kavuşabilmesi ve bu alandaki tüm eksikliklerin giderilebilmesi, gelir azlığının ve bilinçsizliğin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. Kırsal alanda yurttaşların hemen her bakımdan bilgilendirilmesi ve bilinçlenmesi işlevini uzun yıllar başarı ile yürütmüş olan Köy Enstitülerinin kaldırılması ile ortaya çıkan boşluğun günümüz koşullarına

uygun yöntemler ve kurumlar aracılığıyla doldurulmasının önemi bu açıdan dikkat çekmektedir. Bu kesimde yaşayanların şimdiye kadar ihmal edilmiş olmalarına karşın, gerekli önlemlerin alınması onları diğer sigortalılar ile eşit konuma getirecektir.

Çağdaş anlamda sosyal güvenlik her kesimden insanın ekonomik ve sosyal gereksinmelerini karşılayacak ve bugününü ve yarınını güvence altına alacak şekilde gerçekleşmelidir.

KAYNAKÇA

Akıllıoğlu, Tekin, Çalışma Yaşamını Düzenleyen Uluslararası Belgeler, Ankara, A.Ü.S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:16, 1995.

Aksoy, Suat, “Tarımda İş Hukuku”, Tarım ve Köy Dergisi, 1993, S.90, s. 8-10.

Aksoy, Suat, Eraktan, Gülcan, Eraktan, Selahattin, Frithjof, Kuhnen, Wolfgang, Winkler, Türkiye’de Kırsal Nüfusun Sosyal Güvenliği, Ankara/Göttingen, 1994.

Alper, Yusuf, “Tarım Kesiminde Sosyal Güvenlik:Özellikleri ve Problemleri”(1), Sosyal Sigortalar Kurumu Bülteni, 1990, S.18, s.25-28.

Alper, Yusuf, “Tarım Kesiminde Sosyal Güvenlik:Özellikleri ve Problemleri”(2), Sosyal Sigortalar Kurumu Bülteni, 1990, S.20, s.17-20.

Alper, Yusuf, Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayın No:15, Bursa, 1997.

Alper, Yusuf, “Bir Sosyal Güvenlik Reformu:Tarımda Sağlık Sigortası”, Nurhan Akçaylı’ya Armağan, 2000, s.15-30.

Artukoğlu, M. Metin, Türkiye’de Çiftçilerin Sosyal Güvenliği, Sorunlar ve Çözüm Yaklaşımları: Menemen İlçesi Örneği, Ankara, TZOB Yayınları, 1998.

Boratav Korkut, Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1980.

Ceylan, Coşkun, Kılıç, Mehmet, “Kırsal Kesimdeki Kadının Sosyal Güvenliği”, Tarım ve Köy Dergisi, 1998, S.123, s. 27-31.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Avrupa Topluluğu Sosyal Güvenlik Klavuzu, Yayın No:97, Ankara, 2000.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü, 1999-2000 İstatistik Yıllığı, Yayın no: 2001/1, Ankara, 2001 (a).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü, Bağ-Kur XII. Genel Kurulu Çalışma Raporu, Yayın no: 2001/2, Ankara, 2001 (b)

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, Çalışma Raporu 2000, Yayın no: 640, Ankara, (a).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, İstatistik Yıllığı 2000, Yayın no: 639, Ankara, (b).

Devlet İstatistik Enstitüsü, Köy Envanter Etüdü 1981 Ankara, Ankara, 1984.

Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Tarım Sayımı 1991, Köy Genel Bilgi Anketi Sonuçları, Ankara, 1992.

Devlet İstatistik Enstitüsü, Ekonomik ve sosyal Göstergeler, Ankara, 1998.

Devlet İstatistik Enstitüsü, İşgücü Piyasası Analizleri 1999, Ankara, 2000.

Devlet İstatistik Enstitüsü, Çalışma İstatistikleri 1998-1999, Ankara, 2001 (a).

Devlet İstatistik Enstitüsü, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları 2000, Ankara, 2001 (b).

Devlet İstatistik Enstitüsü, İstatistik Göstergeler 1923 – 1998, Ankara, 2001 (c).

Devlet İstatistik Enstitüsü, Tarımsal Göstergeler 1923-1998, Ankara, 2001(d).

Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye İstatistik Yıllığı 2000, Ankara, 2001 (e).

Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye Ekonomisi: İstatistik ve Yorumlar, Mayıs-Haziran 2002, Ankara, 2002.

Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, Ankara, 2000 (a).

Devlet Planlama Teşkilatı, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara, 2000 (b).

Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2001.

Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, Ankara, 2002.

Eraktan, Gülcan, Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikası, İstanbul, 2001.

Gordon, Margaret S., Social Security Policies In Industrial Countries, Cambridge University Press, USA, 1988.

Gülçubuk, Bülent, Kırsal Alanda Kredi Kullanımının Sosyo-Ekonomik Temelleri, Ankara, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları, 2000.

Gülerman, Adnan, “Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma”, Nurhan Akçaylı’ya Armağan, 2000, s.145-152.

Günaydın, Gökhan, “Tarım Yönetiminde Kurullar Devri”, Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, 2000, S.1, s. 25-26.

Güneş, Erdoğan, Albayrak, Mevhibe, Gülçubuk Bülent, Türkiye’de Gıda Sanayii, Tekgıda-İş Sendikası, Ankara, 2002.

Gürbüz, İbrahim Hakkı, “20. Yılında Uluslararası Kalkınma Fonu (IFAD)”, Tarım ve Köy Dergisi, 1998, S.122, s. 52-54.

Gürgen, Yaşar, “Tarım İşçilerinin Yasal Sosyal Güvenlik ve Çalışma Koşullarıyla İlgili Sorunları”, Tarım ve Köy, 1993, S.90, s. 11-13.

Güzel, Ali, Okur, Ali Rıza, Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, 1996.

Hunter C. Laurence, Reid L. Graham, Urban Worker Mobility, Organisation For Economic Co-Operation And Development, Paris, 1968.

International Labour Office, Structure and Functions of rural Workers’ Organisations, Geneva, 1990.

Işıklı, Alpaslan, İş Hukuku, Ankara, 2002.

İktisadi Kalkınma Vakfı, Avrupa Topluluğunda Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik Sistemleri, İstanbul, 1990.

Kamu Yönetimi Uzmanları Derneği, Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi,
“Tarım yönetiminde Kurullar Devri, 2000, S.1.

Karacan, Ali Rıza, Tarım Kesiminde Geçici İşçilerin Çalışma Koşulları,
Ücret Sistemleri ve Çalışanların Sosyal Güvenlikleri Üzerine Bir Araştırma, İstanbul,
Friedrich Ebert Vakfı Yayını, 1991.

Karagölge, Cahit, Kızıloğlu, Semiha, Yavuz, Orhan, Tarım Ekonomisi Temel
İlkeler, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları No:801, 1995.

Kılıkış İlkur, Kaya Pir Ali, “Tarım ve Orman İşçilerinin İş Kanunu
Kapsamına Alınması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağının sosyal Mevzuat Açısından
Değerlendirilmesi”, Nurhan Akçaylı’ya Armağan, 2000, s.251-258.

Makal, Ahmet, Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri: 1850 – 1920,
Ankara, 1997.

Meliczek, Hans, “Kırsal Gelişme İle İlgili FAO’nun Fikirleri ve
Yaklaşımları”, Tarım ve Köy Dergisi, 1993, S.90, s.22-25.

Oyan Oğuz, “Sosyal Güvenlik”, Türk-İş Yıllığı 99, 1999, C.1, s.308-340.

Oyan, Oğuz, “Tarımsal Destekleme Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği”,
Türk-İş Yıllığı 99, 1999, C.1, s. 187-200.

Oyan, Oğuz, “Tarımda Yapısal Uyarılama ve Türkiye’nin Çıkarları” Çiftçi ve
Köy Dünyası, 2001, S.199, s. 27-31.

Özcan, Nurullah, “Avrupa Topluluğunda İş Hukuku”, Tarım ve Köy Dergisi, 1993, S.90, s.19-21.

Özçelik, Ahmet, Gündoğmuş, Erdemir, “Türkiye Tarımında İstihdam”, Tarım ve Köy Dergisi, 1997, S.115, s. 50-52.

Özçelik, Ahmet, Turan, Ahmet, “Türk Tarımında Sermaye ve Sorunları”, Tarım ve Köy Dergisi, 1998, S.122, s. 22-28.

Özkaya, Tayfun, Oyan Oğuz, Işın, Ferruh, Uzman, Ayşe, Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları: Dünü – Bugünü – Geleceği, Ankara, TZOB Yayınları, 2001.

Resmi Gazete, S.23810, 1999.

Sarioğlu, Muaffak, “AB’nde Tarım Alanlarının Amaç Dışı Kullanılmasını Önleyici Mevzuata Dair Rapor”, Tarım ve Köy Dergisi, 1998, S. 122, s. 20-21.

Savy, Robert, Tarımda ve Kırsal Kesimde Sosyal Güvenlik, Çeviren Yusuf, Alper, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını 27, İstanbul, 1987.

Suiçmez, Baki R., “Küreselleşme ve Toprak Politikamız”, Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, 2000, S.1, s. 30-35.

Şahinöz, Ahmet, “Gümrük Birliği Sonrası Türk Tarımı”, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 1995, S.108, s. 8-20.

Şeker, Murat, “Türkiye’de Tarım İşçilerinin Yasal Sorunları”, Tarım ve Köy Dergisi, S. 90, s. 26-28.

Şeker, Murat, “Türkiye’de Tarım ve Orman İşçilerinin Yasal Sorunları Sempozyumu Takdim Tebliği”, Türkiye’de Tarım ve Orman İşçilerinin Yasal Sorunları Sempozyumu, 1992, s.57-93.

Talas, Cahit, Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi, Ankara, 1997.

Tanrıvermiş, Harun, Tarım Sigortaları, Ankara, 1994.

Tanrıvermiş, Harun, Türkiye’de Tarım Kesiminin Sigorta Sorunu ve Çözüm Önerileri, İstanbul, Milli Reasürans TAŞ. Yayını, 1997.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, APK Daire Başkanlığı, “Ülkemizde Tarımsal Yapıya İlişkin Özellikler”, Tarım ve Köy Dergisi, 1998, S.122, s. 14-17.

Tarım-İş Sendikası, Tarım İşçilerinin Hak ve Özgürlükleriyle İlgili ILO Sözleşme ve Tavsiye Kararları, Ankara, 1992.

Tarım-İş Sendikası, Çalışma Raporu, 1995-1998, Ankara, 1999.

Tayşi, İsmet, “Ülkemizde Tarım Mevzuatının Yeri ve Rolü”, Tarım ve Köy Dergisi, 1998, S.122, s. 55-58.

Tayşi, Şanar, “Tarımsal Alanda Çalışan Kırsal Kesim İşçileri İle İlgili Uluslararası Boyutlar”, Tarım ve Köy Dergisi, 1993, S.90, s.14-17.

Tonguç, İ. Hakkı, Eğitim yolu İle Canlandırılacak Köy, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını, ankara, 1998.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma, İstanbul, 1997.

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, C. 3. s.144, 1998.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Sosyal Güvenlik ve Tarım Sektörü, Ankara, 1973.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Zirai ve İktisadi Rapor 1997-1998, Ankara.

World Bank, Economic Reforms, Living Standarts and Social Welfare Study, Turkey, Report no:20029-TU, Ankara, 2000.

Yaşar, Ahmet, “Türkiye’de Tarım ve İyileştirme Önerileri”, Kamu Çalışanları Dergisi, 1999, S.89, s.15.

Yetkin, İbrahim, “1994 Tarımı: Verileriyle, Olgularıyla Tarımın Çöküşü”, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 1995, S.108, s. 21-42.

ÖZET

Yapılan bu tez çalışmasında Türkiye’de tarımda kendi adına ve hesabına, ortakçı-kiracı, yevmiyeli veya mevsimlik çalışanlarla bunların aile üyelerine yönelik sosyal güvenlik uygulamaları incelenmiştir.

Öncelikle tarım sektörünün Türkiye’deki yeri, özellikleri ve sorunları ortaya koyularak, bu sektör ve sektörde çalışanlar tanıtılmış, daha sonra bazı gelişmiş ülkelerde tarımda çalışanların sosyal güvenliği ile ilgili bilgi verilerek Türkiye’deki eksikliklerin daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de tarımda çalışanlara yönelik olarak çıkarılmış bulunan 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu ile 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Bağ-Kur Kanunu incelenmiş, kanundaki eksiklikler tespit edilerek ne tür düzenlemelerin yapılması gerektiği anlatılmıştır.

Tarımda çalışanların içinde bulundukları konumla ve sosyal güvenlikten yararlanma düzeyleri ve şekilleri açısından değerlendirmelerde bir fikir vermesi amacıyla bir örnek olay incelemesi gerçekleştirilmiştir. Anket tekniği kullanılarak Ankara ilinin Kazan ilçesinin İymir ve Yazıbeyi köylerinde gerçekleştirilmiş olan bu çalışmada ortaya çıkan cevaplar, SPSS programında analiz edilerek, elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Tez çalışmasının sonunda daha önceki bölümlerde yer alan DİE’nin, SSKurumu’nun, Bağ-Kur’un verileri ve örnek olay incelemesinin bulguları ışığında tarımda çalışanların yaşam standartlarının iyileştirilmesi, sigortalılık konusunda bilinçlendirilmeleri ve sigortalılık oranlarının artırılması için önerilerde bulunulmuştur.

SUMMARY

In this thesis, the social security applications directed to tenant-sharecropper, laborers with daily wage or seasonal laborers who were working in own behalf and account and their families in Turkey have been studied.

Previously by putting forth the coverage, characteristics and problems of agricultural sector in Turkey, this sector and agricultural laborers have been introduced and then shortages of this sector in Turkey are tried to make better understand by providing information regarding the social security of agricultural laborers in some developed countries.

The Law number 2925 on Social Security for Agricultural Laborers, which was come into force towards agricultural laborers in Turkey and Bağ-Kur Law number 2926 on Agricultural Laborers who were working in own behalf and account have been studied and by defining the shortages in these Laws, the sorts of necessary corrections has been stated.

Investigation of a sample event has been carried out for the purpose of providing an idea on the evaluations in the point of the position, utilizing level from social security and sorts of social security of laborers in agricultural sector. The replies exposed in this study, which was carried out by using questionnaire technique in İymir and Yazıbeyi villages in Kazan district of Ankara have been evaluated by analyzing in SPSS program.

As a result of thesis study the recommendations have been submitted concerning improvement the life standards of agricultural laborers, making them conscious about being covered by insurance and increase the rate of laborers who would be covered by insurance in the light of data obtained from State Enterprise

Institute, Social Security Organization and Bağ-Kur, which was taken place in previous section and the findings from the investigations of sample event

ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz nedir?

- ☐ Kadın ☐ Erkek

2. Kaç yaşındasınız?

3. Eğitim durumunuz nedir?

- ☐ Okuma-Yazma bilmiyor ☐ Ortaokul
☐ Okur-Yazar ☐ Lise
☐ İlkokul ☐ Yüksekokul-Üniversite

4. Medeni haliniz?

- ☐ Evli ☐ Bekar

5. Kaç çocuğunuz var?

6. Hanede sizinle beraber kaç kişi yaşıyor?

7. a) İktisadi faaliyetiniz nedir?

- ☐ Tarım ☐ Hayvancılık

☐ Tarım ve hayvancılık

b) Ne kadar araziniz var?

- ☐ 0-50 dekar ☐ 51-100 dekar ☐ 101-250 dekar
☐ 251-500 dekar ☐ 501+

c) Kaç tane hayvanınız var)

- ☐ Küçükbaş ☐ Büyükbaş ☐ Kümes

8. Çalışma şekliniz nedir?

- ☐ Kendi nam ve hesabına ☐ Ortakçı-kiracı ☐ Yevmiyeli
☐ Mevsimlik ☐ Ücretsiz aile işçisi

9. a) Asıl faaliyetiniz dışında ikinci bir iş yapıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

b) Hangi işi yapıyorsunuz?

10. Aylık kazancınız ne kadar?

☐ 100 milyondan az ☐ 101-200 milyon ☐ 201-500 milyon
☐ 501-999 milyon ☐ 1 milyardan fazla

11. Hanede ortak çalıştığınız kaç kişi var?

☐ Yok ☐ 1 kişi ☐ 2 kişi ☐ 3 ve +

12. a) Hanede ücret getiren bir işte çalışan kaç kişi var?

☐ Sadece ben çalışıyorum ☐ 2 kişi
☐ 3 kişi ☐ 4 ve +

b) Hanede birden fazla çalışan varsa, hanenin toplam kazancı aylık ne kadar?

☐ 100 milyondan az ☐ 101-200 milyon ☐ 201-500 milyon
☐ 501-999 milyon ☐ 1 milyardan fazla

13. Sigortanız var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

14. a) Hiç iş kazasına uğradınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

b) Uğradığınız iş kazası kalıcı bir iz bıraktı mı?

☐ Evet ☐ Hayır

15. Meslek hastalığına yakalandınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

16. Köyde kimin sözü geçer?

☐ Yaşlıların ☐ Muhtarın ☐ Öğretmen, doktor vb.

Sigortalı olanlara sorulacak sorular:

17. Hangi kurumdan sigortalısınız?

- ☐ Bağ-Kur ☐ SSKURUMU ☐ Özel sigortalı ☐

Yeşilkart sahibi

18. Sigortalılık durumunuz nedir?

- ☐ Kendim sigortalıyım ☐ Eşimin sigortasından faydalaniyorum
☐ Anne-babamdam sigortalıyım ☐ Çocuklarımın sigortasından
faydalaniyorum

19. Sigortalı olmaya nasıl karar verdiniz?

- ☐ Kendim karar verdim ☐ Yakınım/yakınlarım teşvik etti
☐ Dışardan teşvik aldım ☐ Mecburiyetten sigortalı oldum

20. Primleri ödemede zorluk çekiyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bazen

21. a) Sigorta ihtiyaçlarınızı yeterince karşılıyor mu?

- ☐ Evet ☐ Hayır

b) Hangi ihtiyaçlarınızı karşılamada yetersiz kalıyor?

Bireysel sigortası olmayanlara sorulacak sorular:

22. a) Daha önce sigortanız oldu mu?

- ☐ Evet ☐ Hayır

b) Olduysa hangi kurumdan?

- ☐ Bağ-Kur ☐ SSKURUMU ☐ Özel sigortalı
☐ Emekli Sandığı ☐ Yeşilkart sahibiydim

c) Hangi sebeple sona erdi?

23. Sigortalı olmak ister misiniz? Neden?

☐ Evet, çünkü

☐ Hayır, çünkü

23. Siz veya aileden biri hastalandığında, iş kazasına uğradığında veya meslek hastalığına yakalandığında harcamaları karşılayabiliyor musunuz?

☐ Tamamını karşılıyoruz

☐ Bir miktar yardım alarak karşılıyoruz

☐ Hiç karşılayamıyoruz

24. Maluliyet, yaşlılık, ölüm durumunda siz veya ailenin kalan üyeleri nasıl geçinirsiniz?

☐ Eşim çalışır

☐ Çocuklar bakar

☐ Anne-baba bakar

☐ Komşu-akraba yardım eder

Kadınlara sorulacak sorular

25. Hamilelik/doğum sırasında tıbbi yardım aldınız mı?

☐ Evet

☐ Hayır

26. Hamilelik/doğum ne kadar süre çalışmanıza engel oldu?

☐ Hiç olmadı

☐ 1 ay

☐ 2 ay

☐ 3 ay

☐ 4 ay ve +

27. Hamilelik/doğum döneminde gelir kaybınız oldu mu? Olduysa ne kadar?

☐ Evet ☐ Hayır